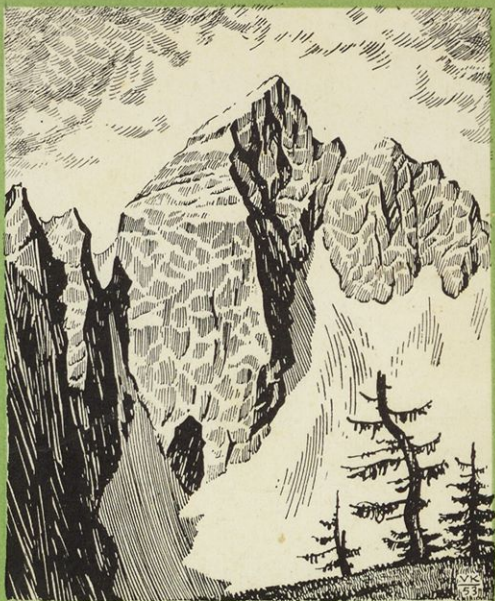

JAKOB ALJAŽ

TRIGLAVSKI ŽUPNIK

SPISAL † JANKO MLAKAR

1953

10 klic

JAKOB ALJAŽ
TRIGLAVSKI ŽUPNIK
SPISAL †JANKO MLAKAR

10/11/15

SLOVENSKIM PLANINCEM Z A 60 - L E T N I C O

PZS se je ob proslavi 60-letnice slovenske planinske organizacije namenila, da prične izdajati vrsto monografij o znamenitih slovenskih planincih. To zbirko, ki bo obsegala vsaj deset zvezkov, pričanja s spisom o Jakobu Aljažu, ki s svojim uspešnim delom za oprostitev Triglava od tujerodnega planinskega udejstvovanja, z zgraditvijo planinskih stovb na Kredarici in v Vratih ter stolpa na vrhu Triglava zasluži zahvalno priznanje kot prvoborec našega planinstva.

Upamo, da bo naša namera, ki jo hočemo smotrno izvesti z nadaljnjimi sestavki o naših pomembnih planinskih pisateljih in aktivistih, našla povoljen odziv med našimi planinci ter tako pospešila njih dejavnost in podnetila njih ljubezen do našega gorskega sveta. Ta zbirka bo obenem nudila mozaično sliko o zgodovinskem poteku in razvoju slovenskega planinstva.

Planinska zveza Slovenije

NAŠI VELIKI PLANINCI

1

COPYRIGHT PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
V LJUBLJANI (JUGOSLAVIJA)

Evid. šte. založbe: 2

JAKOB ALJAŽ
TRIGLAVSKI ŽUPNIK

S P I S A L
† JANKO MLAKAR

"LJUBLJANA

1 9 5 3

S-18230-W

26.1.1981

VSEBINA

Posvetilo	8
Prvo poglavje:	
Aljaž študira za »gospoda«	9—12
Drugo poglavje:	
Aljažev prvi vzpon	13—14
Tretje poglavje:	
Aljaž prvokrat na Triglavu	14—17
Četrto poglavje:	
Aljaž postane triglavski župnik	17—43
1. Triglav si lasti tujec	18—20
2. Aljažev stolp	20—25
3. Triglav osvojen	25—35
4. Tominškova pot	36
5. Aljažev dom	36—39
6. Aljaž na robu groba	39—41
7. Usodni plaz	41—43
Peto poglavje:	
Nekaj drobnih iz Aljaževega življenja	43—48
1. Aljaž in plezalci	43—44
2. Aljaž častni član Erzgebirgs-Vereina	44—45
3. Dve Aljaževi neizpolnjeni želji	45—46
4. Aljaž glasbenik	46—47
5. Aljaž dovški župnik	47
6. Odlikovanja in jubileji	47—48
Šesto poglavje:	
Aljaževa »zadnja tura«	48—51
Po smrti	51—52
Aljaževi spisi	52
Slovstvo	53
Beseda o avtorju	53—54

201704676

Spominska plošča Aljažu na Šmarni gori — Tone Kralj — Fot. Janko Ravnik

POSVETILO

Dolino pokriva še jutranji mrak. Na gorah se že svetli. Kmalu zadenejo prvi sončni žarki ostri vrh »snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja«. Ves v zlatu se dviga visoko nad sosedi, ki jih še ni zajela jutranja zarja. Vasica na zelenem pobočju še sniva jutranje sanje. Samo v prvi hiši se je nekaj zganilo. Sivolas mož stoji pri oknu ter opazuje skozi daljnogled, kako se vzpenjajo prvi planinci po zadnjem grebenu na Triglav. Kako rad bi bil z njimi! Toda časi, ko je ob svojem stolpu čakal sončnega vzhoda, so zanj minili. Duh je sicer voljan in bi šel rad za hrepenenjem, toda telo ga več ne uboga.

Medtem so minila leta... In danes? Danes se blesti na njegovem grobu napis:

VSAKO JUTRO V ZARJI NOVI
NAŠI ZAŽARE VRHOVI —
GLEDAJO — KDAJ PRIDEŠ SPET —
KI SI BIL JIM VARIH SVET:
NAŠ TRIGLAVSKI KRALJ MATJAŽ
ŽUPNIK Z DOVJEGA — ALJAŽ —

Prvo poglavje

Aljaž študira za »gospoda«

Na severni strani Šmarne gore leži prijazna vasica Zavrh, prav v njenem vznožju, kakor bi iskala pri gori zavetja. Ako zaviješ onstran Vikerč po stezi skozi hosto, prideš do ene prvih hiš v vasi, na kateri visi tabla, ki ti pove, da stojiš pred Aljaževim rojstnim domom.

Bilo je 6. junija leta 1845, ko je pod takrat še slamnato streho prijokal na svet četrti novorojenec Antona Aljaža, po domače Bačnika. Nihče ni takrat mislil, da bo to nebogljeno dete postalo kdaj najvišji posestnik v Sloveniji. Dali so mu ime Jakob, ki pa ni prav nič pristajalo tako majhni stvarci, ki je na vsako kratenje svobode odgovorilo s kričanjem. Zato je takoj, ko ga je botra prinesla od krsta, postal iz Jakoba Jakec.

Komaj je Jakec strgal nekaj parov hlač, so ga starši poslali v Smlednik, kamor je bilo eno uro daleč, v šolo. Ker je imel še kratke noge, je večkrat porabil tudi dve uri in več, zlasti domov grede. Takrat je vselej šiba pela. Bačnik namreč ni imel pravega razumevanja za razne važne opravke, ki so šolarje kolikor toliko mudili.

Nekega dne je prišel v šolo nadzornik Jurij Zavašnik. Jakec se mu je tako odrezal, da je poklical njegovo mater k sebi in ji svetoval, naj ga da v Ljubljano v šolo. Kmalu je završalo po Zavruhu: »Bačnikov Jakec pojde za »gospoda« študirat.« In res ga je oče v jeseni vpisal v 2. razred takratne normalke.

Aljaž se nekaj časa ni posebno dobro počutil med mestnimi fantki, ki so se smejali njegovi govorici in kmečki obleki. Smeh jih je pa kmalu minil, ko so skusili, da jih »kmet« prekaša v fizični moči. Bil je namreč najstarejši in največji v razredu.

Jakec se je učil prav pridno in je bil v 4. razredu že najboljši učenec. Tisto leto je prišel pod oblast učitelja Ivanetiča, ki je slovel po strogosti, zlasti pa po svoji »rajtšoli«, kakor je imenoval prazni prostor okrog klopi. Kadar je prijel za palico, je krivec že vedel, kaj mora storiti. V trenutku je planil pokonci ter se spustil v dir, Ivanetič pa za njim. Tako sta dirkala enkrat ali tudi večkrat okrog klopi. Marsikak fant je bil tako uren, da je komaj eno ali drugo dobil. Aljaž ni prišel nikdar v »rajtšolo«. Bil je namreč koncem leta prvi premifer.

Ob njegovem času so zaključevali šolo z veliko slovesnostjo, pri kateri je celo sodelovala godba. Po deklamacijah in govorih so bili odličnjaki obdarovani. Zato so jih imenovali premifere. Aljaž je bil premifer do četrte gimnazije, ko so premije odpravili. Višji gospodje so namreč rekli, da se mora študent učiti iz čuta dolžnosti, ne pa za nagrado. V resnici pa so premiferl odpravili le zato, ker so bili večinoma dijaki iz tako imenovanih nižjih slojev.

Na gimnaziji se je Aljaž učil tudi italijanščine in francoščine. Najbolj se je pa že takrat zanimal za glasbo. Poleg klavirja se je učil tudi harmonije.

Med počitnicami je obiskoval svoje prijatelje in hodil z njimi tudi po planinah. Bil je na Blegašu (1563 m), Kumu (1219 m) in trikrat na Kravcu (1853 m). Najtežavnejša njegova tura je bila na Storžič (2132 m). Nosil je v pletenici brašno za vso družbo. Njegovi tovariši so si izbrali zložno pot po zelenih tleh, on jo je pa mahnil po bližnjici naravnost po strmi drči navzgor. Pri tem mu je bila pletenica zelo na poti, da bi se bil kmalu podričal po bližnjici dol, kamor ni bil namenjen. Nahrbtnik je bil v tistih časih pri nas popolnoma neznan. Tudi jaz ga še nisem imel, ko sem šel prvič na Triglav. Izposodil sem si navadno pastirsko malho, ki je v novejšem času zopet prišla do veljave, samo ime je menda spremenila.

Ko je prišel Aljaž s Storžiča domov, se je pohvalil očetu, da je videl domačo hišo, pa je naletel.

»Tepec,« mu je rekel oče. »Ali ti je treba zato lesti na Storžič? Saj jo z dvorišča bolje vidiš.« Najbrže bi bil rajši imel, da bi bil njegov študent doma kosil in mlatil, namesto da je po gorah podplate trgal.

Aljaž je bil na gimnaziji vedno odličnjak in priljubljen pri profesorjih in dijakih. Samo v osmi je prišel pri dveh nemških profesorjih v nemilost. Očitala sta namreč dijakom, da se dajo zapeljevati narodnim fanatikom. Aljaž je pa pogumno vstal in ju pozval, naj povesta, kdo so tisti narodni fanatiki. Pa je bila zamera! Prišla sta namreč v veliko zadrego, ker nista mogla nikogar imenovati.

Gimnazija je bila v tistih časih popolnoma nemška. Precej profesorjev je bilo Nemcev, med njimi so bili nekateri pravi šovinisti, ki so skušali dijakom vcepiti z nemškim jezikom tudi nemškega duha, pa se jim to delo ni posrečilo. Da, dosegli so prav nasprotno, da se je v mladih srcih narodna zavest vedno bolj budila in utrjevala. Med Slovenci je bilo takrat mnogo panslavizma. Navduševali so se za »matjuško Rusijo« in gledali nanjo kot na državo, v kateri naj bi se združili vsi Slovani.

Ko je Aljaž dovršil gimnazijo (1866), se je zdelo Bačnikom samo ob sebi umevno, da pojde njihov Jaka v »lemenat«. Zato niso bili malo presenečeni, ko jim je povedal, da bo šel na Dunaj za profesorja študirat. Stari Bačnik je kar zrasel pred njim in mu rekel nekam slovesno: »Ali smo te dali študirat za »gospoda« ali za škernica?¹ To mi povej!«

¹ V tisti dobi so bili v očeh preprostega ljudstva gospodje le duhovniki; drugi izobraženci so bili škriči, ker so nosili večinoma suknje na škrice.

Odgovoriti mu ni bilo treba, saj je ves Zavr h vedel, da so malega Jakca dali študirat za »gospoda«, kar pa veliki Jaka ni hotel postati.

Bačnica je pa še vedno upala, da ni bila to sinova zadnja beseda. Obrnila se je na svojega daljnega sorodnika Zavašnika, ki je bil tudi daljni vzrok razburjenja v njeni hiši, saj je ravno on svetoval, naj dajo Jakca v šolo. Prosila ga je, da bi njenega študenta vzel v roke in mu Dunaj izbil iz glave.

Zavašnik je prišel, pa je najprej starše v roke vzel. Rekel jim je, naj ne silijo fanta v semenišče, če nima veselja do duhovskega stanu, in naj ga po možnosti vsaj v začetku podpirajo, če pojde na Dunaj. Z Aljažem se je pa vse drugače pomenil. Prigovarjal mu je, naj izpolni staršem željo in naj gre v semenišče. Če pa misli, da nima poklica, naj ga poskusi dobiti, kakor ga je že dobil marsikdo v teku štirih let. Če pa ne, so vrata v semenišču čez dan odprta. Dobro bi bilo tudi, če bi do oktobra vso stvar še enkrat premislil in se potem odločil.

Aljaž ga je ubogal. Ko je prišla jesen, se je peljal na Dunaj, kjer ga je dunajska alma mater¹ sprejela za svojega sina, namesto da bi bil stopil skozi vrata, katera stražita dva orjaka in nad katerimi je zapisano: »Virtuti et Musis.«²

Vpisal se je na filozofijo ter si izbral klasična jezika in staroslovenščino. Pridno se je udeleževal študentovskega življenja, pa ne s krokanjem, marveč na bolj koristen način. Deloval je v Akademskem društvu in Slovanskem pevskem društvu. Bil je tudi med tistimi, ki so se zbirali pri Stritarju in se vadili v pisateljstvu. Eni so brali svoja dela, drugi jih pa ocenjevali. Glavno besedo je imel pri tem seveda Stritar. V tem krožku se je seznanil tudi z Jurčičem, katerega je vedno cenil. Predaval je samo enkrat, in sicer o slovanski pesmi.

Kmalu se je pa Dunaja naveličal, pustil filozofijo, se vrnil domov in stopil v — bogoslovje. In zakaj?

Aljaž navaja v svojem Orisu mojega življenja (Pl. V. 1923) dva vzroka, ki sta ga nagnila k temu koraku. Ker je imel strgane škornje in je prišla voda vanje, se je hudo prehladil. Prav takrat je pa priredilo Slovansko pevsko društvo koncert pri pogrnjenih mizah. Na sporedu je bil tudi kvartet, v katerem je Aljaž pel tenor. Ker je bil prehlajen, se je branil nastopiti, pa so ga prisilili. Moral bi bil zapeti visoki a, pa se mu je podrł. Češki tovariši so se mu smejali, dirigent Förchtgott ga je tolažil, Slovenci so ga pa zmerjali, češ da jim je naredil sramoto.

Kmalu potem se mu je pripetila še druga nesreča. Izgubil je namreč zvezek, v katerega je že pol leta marljivo pisal zgodovino grške književnosti. Lotilo se ga je tudi domotožje. Ko mu je pa še Zavašnik pisal, da ga škof Vidmar prav rad sprejme tudi med letom v bogoslovje, je zapustil Dunaj in stopil v semenišče.

Aljaž je tu zamolčal dva glavna vzroka, zaradi katerih je navsezadnje le postal duhovnik. Tisti podrti a in izgubljeni zvezek sta bila le vzrok njegovega slabega razpoloženja in bi se bila dala z nekoliko dobre volje popraviti. Predavanja bi bil

¹ Vzvišena mati (univerza).

² Kreposti in modricam.

lahko od kakega tovariša prepisal, visoki a naj bi bil pa samo takrat pel, kadar bi imel — cele škornje. Da je filozofijo zamenjal s teologijo, ga je nekaj drugega nagnilo.

Mati se je od sina poslovila, ko je odšel v tujino, s solzami v očeh. Aljaž jih je razumel. Zavedal se je dobro, da je s to odločitvijo (da pojde na Dunaj), materino srce zadel v živo...

Zenica je vedela, da bo prej ali slej prišla v hišo »mlada« in bo tako kolikor toliko odvisna od snahine dobre ali slabe volje. Tega bi jo rešil sin, če bi postal duhovnik. Namesto kot peto kolo pri Bačnikovi hiši bi kot spoštovana gospodova mati pri njem v miru in sreči preživela svoja stara leta. Vse te lepe sanje so se ji razblinile, ko je odšel Aljaž na Dunaj ter tako podrl vse njene nade. Morda je bila v domotožju, ki ga omenja Aljaž, tudi misel na — mater.

Ravno ko se je ukvarjal z mislijo, da bi zapustil Dunaj, je dobil še pismo od doma, v katerem so mu pisali, da ga ne morejo več podpirati in naj se odslej sam vzdržuje, kakor ve in zna. Tedaj se je brez večjega obotavljanja odločil, da pojde v semenišče. Ko je to sporočil domov in prosil, naj mu vsaj za pot denar pošljejo, ga je dobil skoraj z obratno pošto.

»Aljaža so torej prisilili, da je postal duhovnik,« si bo morda kdo mislil.

Temu ne morem popolnoma pritrditi. Koliko slovenskih študentov je končalo študije, čeprav jih niso doma podpirali! Tako bi bil tudi Aljaž lahko storil, ko bi bil hotel. Jurčič mu je zelo prigovarjal, naj bi ostal na Dunaju, Stritar se mu je pa celo ponudil, da mu preskrbi potrebne inštrukcije.

Res je, da se Aljaž svoje izbire nikoli ni pokesal in da je nadvse resničen stavek, izgovorjen ob njegovi krsti na dan pokopa: »Aljaž je bil vzoren duhovnik, idealen planinec in zaslužen glasbenik.«

Lahko pa tudi trdim, da je bilo za SPD sreča, da je Aljaž postal duhovnik. Če bi bil na Dunaju doštudiral in bi bil postal profesor, bi ne bilo ne Aljaževega stolpa, ne Aljaževega doma. Mislim, da mi teh besedi ni treba še posebej utemeljevati.

V semenišču so sprejeli Aljaža njegovi sošolci in sploh vsi, ki so ga poznali, z največjim veseljem. Znašel se je hitro v novem življenju, ki je bilo seveda zelo različno od dunajskega. Ker je bil zelo nadarjen, je v študiju kmalu došel sošolce, poleg tega pa še vedno našel dovolj prostega časa, da se je uveljavljal v glasbi. Sestavil je močan semeniški pevski zbor, ki je kmalu zaslovel po Ljubljani. Ker je sodeloval na zbor v stolnici, se je seznanil s Foersterjem,¹ kar mu je pozneje kot skladatelju veliko koristilo. Včasih je celo nastopil v čitalniškem pevskem zboru kot prvi tenor. V semenišču je bogoslovce poučeval tudi v koralu. Tako so mu semeniška leta med petjem in učenjem hitro potekala. Za mašnika je bil posvečen l. 1872.

¹ Foerster Anton, cerkven in sveten glasbenik, * 1837 na Češkem, 1867 v Ljubljani kapelnik Dramatičnega društva, 1868 stolni organist. † 1926 v Novem mestu.

Aljažev prvi vzpon

V jeseni leta 1871 so poslali Aljaža v Tržič za prvega kaplana. Ker je bil novinec, je bila to zanj velika odlika. Prvi tržiški kaplan je bil namreč obenem tudi direktor tamošnje štirirazrednice, na kateri je takrat manjkalo enega učitelja. Zato je moral Aljaž tega nadomestovati.

Šola je bila nemška in je uživala po vsem Gorenjskem velik sloves. Kar je bilo staršev od Kranja navzgor, ki so nameravali dati svoje nadobudne sinčke študirat, so jih poslali najprej v Tržič v šolo, ki je bila nekaka pripravljalnica za gimnazijo. Otrokom je učitelj takoj prvo šolsko uro zapovedal, da mu morajo reči »Herr Lehrer«, kar so mali abecedarji prekrojili po svojem okusu v »gospod hilere«.

Tržič je bil takrat pravcato nemčursko gnezdo. Slovensko so govorili večinoma samo duhovniki in preprosto ljudstvo, ki je bilo pa narodno prav malo zavedno. Samo tisti je kaj veljal, ki je znal nemško. Seveda je bila tudi občina v nemških rokah. Trg je imel celo knjižnico, v kateri so bile pa izključno nemške knjige. Leta 1848 so tržani ustanovili po zgledu drugih nemških krajev nekako prosvetno društvo, ki se je imenovalo »Liedertafel«. (Dobesedno bi se po naše reklo »Pevska miza.«) Gojili so predvsem petje. Sprva so peli tudi slovenske pesmi, pozneje so pa Nemci dobili v društvu premoč in so peli samo nemške.

Tak je bil Tržič še takrat, ko je prišel Aljaž tja za — direktorja. Kljub obilnemu stanovskemu delu je našel še čas, da je uril doraščajočo mladino v petju. Začel je pri rokodelcih ter iz njih sestavil prav čeden pevski zbor, ki je gojil seveda samo slovensko petje. Rad bi bil tudi občino iztrgal Nemcem iz rok, pa se mu ni posrečilo. Največ, kar so Slovenci skupaj spravili, je bila slaba polovica glasov.

Pozneje se pa Aljaž ni vtikal v politiko, ne na Dobravi ne na Dovjem. Dovžani so ga večkrat nagovarjali, da bi vstopil v občinski odbor, pa se ni dal pregovoriti, češ naj se kar sami med seboj brez njega lasajo.

V Tržiču je bil Aljaž tako rekoč v naročju gora, ki so pa zelo samevale. Nanje so hodili večinoma samo lovci in pastirji. Morda je bil takrat v Tržiču edini planinec Aljaž, saj se je povzpel celo na — Begunjščico (2063 m).

Včasih je šel tudi na lov. Nekoč je bil povabljen na lov na gamse. Lovili so v Malem Storžiču. Bilo je 20 lovcev, pa je samo on ustrelil lepega velikega kozla. Kako so si ga razdelili, mi ni povedal. Njemu so prisodili glavo, ki jo je dal nagatiti. Na Dovjem jo je imel v sobi nad vrati.

Nekoč sem ga vprašal, če je ta edini kozel, ki ga je bil ustrelil. »Ne, ni edini,« se je zasmel. »V svojem življenju sem jih že veliko postreljal in jih še sedaj streljam, pa samo take, ki se ne dajo nagatiti.«

Najbolj pa se je proslavil Aljaž v Tržiču s svojo prvo plezalno turo na — cerkveni zvonik, ki jo omenja tudi Viktor Kragelj v

svojih »Zgodovinskih drobcih župnije Tržič«. Pri farni cerkvi je dal župnik zvonik na novo s kositrom prekriti. Ko je klepar izvršil delo, je najprej podrl odre, nato je pa predložil župniku račun, ki se je pa temu zdel prevelik. Nastal je prepir, v katerem ni hotela nobena stranka odnehati. Klepar je trdil svoje, župnik pa svoje. Gordijski voz je slednjič presekal Aljaž. Rekel je, da se mora račun sestaviti na podlagi porabljenega kositra. Splezal je po zunanji strani na zvonik, premeril streho ter izračunal, koliko kvadratnih metrov kositra je klepar porabil. Ta plezalna tura je pomagala, da je Aljaž še dolgo potem, ko je zapustil Tržič, ostal tržanom dobro v spominu.

Tretje poglavje

Aljaž prvič na Triglavu

Po devetletnem službovanju v Tržiču je Aljaž prosil za župnijo na Dobravi pri Otočah in jo tudi dobil. To pravzaprav ni bilo nikakršno povišanje. Prej občespoštovani Herr Direktor slovite tržiške šole je postal navaden podeželski župnik.

Novi dobravski župnik se je vrgel z vso paro na delo. Kot strokovnjak v glasi ni mogel poslušati ubitega zvona v zvoniku. Zamenjal ga je z novim, kateremu je sam določil glas. Prav tako je postavil nove orgle, ker so stare, že davno odslužene, žalile njegova lepe glasbe navajena ušesa.

Veliko mu je dala opraviti tudi Cecilijanska vojska, ki je bila prav takrat v največjem razmahu. Tako zvani cecilijanci so se trudili za resno, besedilo primerno glasbo, ki seže v srce; bilo jih je pa veliko takih, ki so bili prijatelji poskočne glasbe, kakor valčkov, polk in koračnic, ki gredo v noge, in so jo gojili tudi v cerkvi. Vojska se je končala slednjič z zmago cecilijancev. Pri tem je imel največjo zaslugo Aljaž, ki se je neustrašeno bojeval v njihovih vrstah. Bil je tudi edini, ki se je s polnim imenom podpisoval pod svoje članke ali, kakor se je sam izrazil, boril z odprtim vizirjem.

V tem peresnem boju sta se s posebno gorečnostjo spravila nad Aljaža Alešovec in župnik Jernej Ramoveš. V ljubljanski čitalnici sta skupaj popivala in kovala strupene članke zoper njega. Alešovec ga je grdo smešil tudi v svojem listu Brenclju, na primer: »Jakob Aljaž = I. A. = osel = IA.« Na take in podobne »oslarije« Aljaž ni odgovarjal. Držal se je Horacovih besedi: »Odi profanum vulgus et arceo«¹ in jih v svojem prvem »Poslanem« na Alešovčev račun zapisal. Ker je urednik Brenclja urejeval tudi Slovenca, je Aljaž pošiljal svoje članke v Slovenski narod, ki mu je bil urednik prijatelj Josip Jurčič.

Ko so Gregorčiča napadali zavoljo njegovih pesmi, se je Aljaž takoj postavil za prijatelja. Sestavil je častno adresso in

¹ »Sovražim neotesano drhal in se je ogibljem.«

zaupnico, katero je podpisalo še šest njegovih tovarišev. Tudi zaradi tega je moral marsikatero grenko preslišati.

Leta 1883 je obiskal Kranjsko cesar Franc Jožef. Ko je Aljaž izvedel, da pride tudi na Bled, je takoj zbral najboljše pevce cele Gorenjske, duhovnike, učitelje in druge, da bi cesarju »katero zapeli«. Pesmi je dal na svoje stroške litografirati in je imel v Kranju tri skušnje. Nepremožnim je celo plačal potne stroške. In čemu vse to? Ali je bil Aljaž tako za cesarja navdušen? Kaj še! Vzrok je bil popolnoma drug.

Aljaž pa tudi drugi so vedeli, kako bodo Nemci vse sile napeli, da bi cesar dobil vtis, da je Kranjska bolj nemška kakor slovenska. Zato mu je hotel pokazati, da je na slovenskih tleh, to pa s slovensko pesmijo. Slišal je, da se pripravljala ljubljanska nemška Filharmonija, da bi pozdravila cesarja na Bledu z nemško pesmijo. Hotel jo je prehiteti in to se mu je tudi posrečilo. Ko so namreč »filharmonikarji« izvedeli, da Aljaž vadi za Bled svoj zbor, so ostali doma.

Pa tudi Aljažu ni šlo vse gladko izpod rok. Schwegel,¹ ki je bil v cesarjevem spremstvu, ga je povabil k sebi na prijateljski razgovor. Pri tej priliki ga je prosil, da bi zapeli tudi kako nemško pesem. Mož niti slutil ni, da namerava dobravski župnik s svojim zborom ravno nemško pesem preprečiti. Ko mu je Aljaž dejal, da nemških ne bodo peli, je rekel: »No, pa pojte slovensko.«

Na sporedu je bila razsvetljava, pri kateri bi se imel cesar peljati na Otok, pevci naj bi ga pa spremljali in peli. V ta namen je dal blejski dekan Razboršek narediti na dveh ladjah plavajoč oder za pevce. Ko je zvečer cesar stopil v čoln, so se hoteli za njim peljati, pa niso našli ne odra ne ladij. Grof Auersperg, ki je bil tudi v cesarjevem spremstvu, je dal oboje odpeljati onstran Petrana, da bi preprečil slovensko petje. Preden so dobili druge ladje, se je cesar že vrnil. Na Razborškovo prošnjo je peljal sedaj Aljaž svoj zbor pred Malnarja,² kjer je cesar večerjal in so mu »eno« zapeli, pa res samo eno. Ko je Aljaž drugo intoniral, je že Auersperg pridrl iz hotela: »Cesar spat za deset minut, nun darf man nicht mehr singen.« Ko je grof odšel, se je zaslišal iz zbora glas: »Jaka, zdaj pa imaš, kar si iskal.«

Vsa zadeva se je nekam klavrno končala. Aljaž je pa le svoj namen dosegel. Slovenska pesem je cesarju povedala, da je Bled slovenski in »filharmonikarji« so ostali v Ljubljani.

Pevci so pa kmalu zopet postali dobre volje. Zato je poskrbel Razboršek. Povabil jih je v župnišče, kjer so potem do polnoči šale zbijali, jedli, peli in pili.

Ko je bil Aljaž še na Dobravi, je bil imenovan za okrajnega šolskega nadzornika. Najbrže se je skazal v Tržiču, kjer je bil kaplan, direktor in »hilere«, kot dober vzgojitelj, da so mu zaupali tako važno opravilo. Deła se mu torej ni manjkalo. Kljub temu je pa še vedno dobil čas za daljše in krajše ture.

¹ Konzul baron Jožef Schwegel je bil rojen v Balohovi hiši v Gorjah. (Njegov oče se je pisal Zvegeli.) Pridobil si je veliko premoženje ter kupil veleposstvo Zrimšiče na Rečici pri Bledu. V avstrijskem državnem zboru je bil član gospodke zbornice. Umril je še pred prvo svetovno vojno.

² Sedaj Park-Hotel.

Leta 1883 je bil prvič v Vratih. Tedanji dovški župnik Ažman mu je toliko pripovedoval o lepoti te doline, da se je hotel na lastne oči prepričati, če je res tako lepa. Takrat pač ni mislil na to, da mu bo dala kdaj še veliko opraviti. Z njim so šli poznejši radovljiški dekan Novak in nekateri drugi. Novak je bil navdušen planinec in je rad dirkal. Pot na Triglav, gor in dol, je najrajši opravil v enem dnevu. To naglico je Aljaž pripisoval njegovi krojaški teži.

Vsa družba je šla v Vrata z namenom, da se zvečer vrne v Mojstrano. Ko so prišli do izvira Bistrice, so se premislili. Ko pa jih je Luknja tako lepo vabila! Prave nadelane poti takrat še ni bilo. Aljaž je zavil z dijakom Jakljem pod triglavsko steno, ostali so si pa izbrali pot sredi jarka. Razdelili so si tudi pijačo. »Alpinista«, ki sta se plazila ob steni, sta nosila izmenoma putrh vina; učitelj Rozman, ki je vodil turiste po jarku, se je pa polastil velike steklenice Aljaževega brinovca. Ker so ga po takratnih navodilih skušenih turistov pridno žehlali, je nosač kmalu položil prazno steklenico na neko skalo k mirnemu počitku.

Ko je Aljaž to videl, je položil putrh na tla ter povabil tovariša na vino. Ostalo ga je samo toliko, da se je stajal sneg, katerega sta v putrh mamašila. Ko sta opravila to koristno delo, sta odšla naprej. Pot je bila v pesku zelo utrudljiva in zamudna; dva koraka naprej, tri nazaj, kakor je trdil Aljaž. Pa je bilo gotovo ravno narobe, ker bi bila sicer prišla v Mojstrano, ne pa na Luknjo, kjer se je vsa družba zbrala. Najprej so se vrgli na jedačo, nato je pa Novak »nastavil« putrh. Sedaj je seveda prišlo popivanje v varstvu triglavske stene na dan. Aljaž se je ravno-dušno opravičil: »Zob za zob, vino za brinovec.«

Ker bi bili radi prišli do kake pijače, so se napotili v Trento, kamor so imeli bliže kakor v Mojstrano. Vodstvo je prevzel Aljaž in jih je vodil pod triglavsko steno, torej po levi strani jarka. Tako je nastala iz navadne ture veletura. Nazadnje so le prikolovratili v Trento, kjer so zastoj iskali gostilne, da bi se okrepčali. Saj takrat niti kolovoza ni bilo, ker Trentarji niso imeli drugih koles kakor tiste pri kolovratih. Otroci niti konja niso poznali. Ko je nekoč goriški nadškof prijezdil v Trento, je prišel neki fantiček domov in zaklical: »Oh, mati, vi ne veste, kako veliko kozo so škof jahali.« (Josip Abram, Opis Trente, Pl. V. 1907.)

Aljaž se je s svojo družbo zatekel k Simonu Gregorčiču, daljnemu sorodniku pesnika Gregorčiča, ki je bil dušni pastir, občinski tajnik, poštar in učitelj, vse v eni osebi. Gospod jih je ljubeznivo sprejel in po svojih močeh pogostil. Drugo jutro jih je peljal k izviru Soče, nato je pa šel z njimi v Kranjsko goro, kakor je rekel, na vrhek piva. Bil je drzen planinec. Na Mojstrovko je šel pozimi, in to v časih, ko so se najboljši planinci v zimskem času držali tople peči. Ko je nadškof zvedel za njegove pustolovščine, ga je prestavil drugam, ker se je bal za njegovo življenje.

Na Triglavu je bil Aljaž prvič leta 1887. Vodil ga je Jernej Skumavec (Šmerc). Prenočila sta v Dežmanovi¹ koči, ki je bila odprta kak teden prej. Drugo jutro sta zapustila to neprijazno zavetišče še pred sončnim vzhodom. Šla sta z le-

1 Staničeva koča.

denika naravnost na greben med Malim in Velikim Triglavom. da vodi tod »Alpenvereinweg«, se je poznalo samo iz napisne table in nekaj v skale zabitih klinov. Nadelane steze s Kredarice na Mali Triglav takrat še ni bilo.

Ko še ni stala Dežmanova koča, so hodili planinci, ki so bili kaj redki, čez Velo polje ali pa skozi Krmo, in sicer najprej na Mali, z njega pa na Veliki Triglav. Marsikdo se je grebena tako ustrašil, da se je vrnil. Zato je avstrijski Turistenclub izpeljal od Marije Terezije kočee (Planike) novo pot naravnost na Veliki Triglav, da se je tako ognil razvpitega grebena.

Ko je Aljaž sedel na vrhu Triglava, se mu gotovo niti sanjalo ni, da bo kdaj prav tam sedel na — svojem.

Bačnikovi materi se je slednjič izpolnila želja, ki jo je tako dolgo gojila. Ko je prišel Aljaž na Dobravo, jo je vzel k sebi. Ali ji je kdo doma štel žlice, ne vem; da ji jih ni nihče v dobavskem župnišču, to mi je pa znano. Micka, ki je stricu gospodinjala, mi je povedala, da se je stara mati prav dobro imela. Edina njena skrb je bila ta, da se ne bi gospod kje ponesrečil. Pa tudi te skrbi je bila kmalu rešena. Umrla je namreč še na Dobravi.

Četrto poglavje

Aljaž postane triglavski župnik

Dve leti potem, ko je bil Aljaž prvič stopil na Triglav, se je preselil na Dovje. Tam je bilo tudi moje prvo »srečanje« z njim. Katerega leta je to bilo, se ne vem spominjati. To pa dobro vem, da sem bil že kot bogoslovec v dovškem župnišču čisto domač. Tikati sva se pa začela šele na moji novi maši. »Janko,« mi je dejal, »večkrat sva si bila v gorah že tovariša, sedaj sva si tudi v dolini, zakaj bi se torej vikala?« Jaz sem se seveda zelo počaščenega čutil, da mi je ponudil tikanje župnik, ki je bil skoraj 30 let starejši od mene in to celo — Aljaž. Obiskal sem ga večkrat, zlasti na poti na Triglav ali pa na sestopu. Včasih mi je nalašč prerokoval slabo vreme, da me je pri sebi obdržal.

Ko sem se nekega dne v prvem tednu julija pri njem oglasil in mu omenil, da sem namenjen na Triglav, mi je rekel: »Ali noriš? Pojdi z menoj in poglej, koliko je še snega na vrhu!« Pri teh besedah me je peljal v spalnico, v kateri je imel na oknu pritrjen daljnogled, ki je bil namerjen naravnost na vrh Triglava. Kadar je govoril o njem, ni nikdar pozabil pripomniti, da ima 54-kratno povečavo.

»Ali vidiš, da je stolp še ves v snegu?« mi je rekel. »Sicer bo pa jutri gotovo dež, če ne bo še danes. Luknja je popolnoma zadelana. Kar pri meni ostani, da se kaj pogovoriva.«

Ko sva šla proti večeru na njegov najljubši sprehod od župnišča proti potoku, se je ustavil in rekel: »Ali boš kaj hud? Jutri bo lepo vreme. Koroška Mojca se že smeja.«

Jaz sem bil tega smeha vesel. Luknja že nekaj pove, pravo vreme pa napoveduje le »Mojca« v dnu Doline. Če je zadelana,

pravijo, da se Mojca joka, in je naslednji dan gotovo slabo vreme. Če je pa le toliko jasnega, da bi človek lahko skozi modro luknjo vrgel klobuk, se Mojca smeja in obeta lepo vreme.

*

Omenil sem, da je bila pičlih deset minut dolga pot od župnišča do potoka najljubši Aljažev sprehod. Porabila sva pa navadno pol ure. Aljaž je namreč rad postajal med potjo, kadar je kaj važnega pripovedoval. Tudi na poti na Triglav je rad tako delal. Ustavil se je zlasti takrat, ko je bil že truden. Da bi pa njegova družba tega ne opazila — kajti Aljaž, pa utrujen, to bi bilo nezaslišano — je opozarjal na razgled ali kaj zanimivega povedal. Ko se je odpočil, je pa šel naprej.

Pot proti potoku mu je bila zlasti zato tako ljuba, ker se vidi z nje poleg vseh treh dolin, Vrat, Kota in Krme, tudi Triglav s svojimi bližnjimi sosedi. Ko sva ga nekega večera občudovala vsega ožarjenega od zarje, mi je dejal: »Ali si že videl kdaj kaj lepšega?« Ker mu nisem takoj odgovoril, mi je nevoljno dejal: »Seveda, ti boš rekel, da si že videl lepše gore. Saj sem bil tudi jaz v Zermattu in sem videl Matterhorn (4502 m), pa ti povem, da zame ni lepše gore, kakor je Triglav.«

1. Triglav si lasti tujec

Ko ga je Aljaž prvič zagledal s te poti, je bil žalosten. Videl ga je v nemški oblasti. V lepih slovenskih planinah je gospodoval nemški Alpenverein. Sploh jih je bilo ob Aljaževem prihodu na Dovje v njegovi župniji, posebno pa v Mojstrani, veliko, ki so se nagibali k Nemcem. Odločeval je pač kruh, ki so ga jim rezali Alpenverein, nemški zakupniki lova in leta 1890 zgrajena cementarna, s katero je prišlo več nemških uradnikov, pa tudi strokovnih delavcev v vas. Na narodno brezbriznost prebivalcev v Dolini je vplivala tudi bližnja sosesčina Koroške. Na semnje so hodili navadno v Beljak ali Celovec. Starši so dajali fante obrti učiti k nemškim mojstrom. Deklice so hodile v šolo k redovnicam v Gospo Sveto, da so se naučile nemško. Niso bili tudi redki posestniki, ki so otroke zamenjali. Gorenjski deček je šel h koroškemu kmetu, da se je naučil nemško, koroški pa na Gorenjsko, da se je naučil slovensko. Ko sta oba svoj materin jezik skoraj pozabila in se tujega naučila, sta se vrnila domov. Zato ni čudno, da je moral Aljaž vse sile napeti, da je pri požarni brambi, ki jo je ustanovil, preprečil nemško poveljevanje. Najbolj ga je bolelo, ko je videl, kako se šopiri Alpenverein in si lasti vse pravice, kakor da bi Triglav stal na nemških tleh, kar so alpenvereinovci tudi samozvestno trdili.

V Triglavskem pogorju sta delovali dve nemški planinski društvi: Österreichischer Turistenclub (ÖTC), ki je bil Slovencem prijazen in je postavljajl dvojezične napisne table, ter sekcija Krain DUÖAV (Deutscher und österreichischer Alpenverein), ki je delala nato, da bi naše gore dobile popolnoma nemško obličje. Nemški turisti naj bi se v njih ne počutili kot gosti, marveč se zavedali,

da so na svojem. Ker ji nihče ni tega branil, se je sekciji sprva to deloma posrečilo.

Sekcija je bila ustanovljena leta 1874. Načelnik je bil Ottomar Bamberg, lastnik tiskarne v Ljubljani. Ker so takrat hodili na Triglav skozi Krmo ali pa preko Velega polja, je postavila tam, kjer stoji danes Planika, majhno kočo, kateri je dala ime Triglav-hütte. To je pa mlado društvo, ki je imelo nekaj nad 70 članov, tako izčrpalo, da se je razšlo. Kočo so prodali ÖTC, ki jo je nekoliko popravil in jo preimenoval v Maria-Theresien-hütte.

»Umrlo« sekcijo je zopet k življenju obudil znani renegat Karel Deschmann, kustos ljubljanskega muzeja. Rojen v Idriji kot Dežman je bil dolgo navdušen Slovenec in tudi pridno delal za slovensko stvar. Pozneje je pa presedlal k Nemcem ter jim na Kranjskem organiziral ves politični in kulturni aparat. Bil je do smrti (1889) duša kranjske sekcije. Na njegovo pobudo je sekcija zgradila pot skozi Kot ter postavila nad Peklom l. 1887 kočo, ki jo je sprva imenovala Triglavhütte, pa jo kmalu potem preimenovala v Deschmannhütte (2323 m). Odprta je bila 31. julija. Dovškega župnika Janeza Ažmana je prosila sekcija, da bi jo blagoslovil, ta pa je vsako sodelovanje odklonil, ker je vedel, da bo slovesnost v prvi vrsti nemškonacionalna, kar je bila v resnici. Otvorili so jo s pesmijo Das deutsche Lied. Berlinski zastopnik DUÖAV je v svojem govoru imenoval Triglav nemškega kralja Julijskih Alp. (Pl. V. 1949, 46.) Iz tega se spozna, da je bila ta »planinska« prireditev čisto navadno izzivanje Slovencev. Žal, da je bilo med udeleženci, ki so se zbrali tam nad Peklom (okrog 100), tudi veliko domačinov, ki so pridno jedli in pili na račun sekcije.

Sploh so znali Nemci dobro delati zase propagando. Leta 1894 je priredila sekcija tečaj za vodnike. Udeležilo se jih je vsega skupaj 13, in sicer iz Mojstrane, Bleda, Koroške Bele, Kranjske gore in Bele peči. Tečaj se je vršil v Mojstrani pri Šmercu. Končal se je 17. marca v praznično okrašeni gostilni. Slovesnost se je naslednji dan nadaljevala in končala v Ljubljani, kamor je sekcija povabila vodnike. Pri slavnostnem obedu, s katerimi se je vsa ta zadeva zaključila, je igrala celo vojaška godba. Vsak vodnik je dobil cepin, vrv, zavitek z obvezami, zemljevid, kompas in sliko, na kateri so bili ovekovčeni tečajniki. Čutili so se zelo počaščene in so potem doma delali po svoje propagando za Alpenverein.¹

Sekcija Krain je imela mogočne prijatelje, ki so jo gmotno in drugače podpirali, kakor na primer »Kranjsko šparkaso« in uradništvo verskega zaklada, ki je imel v Triglavskem pogorju obširna posestva. Skušala je celo Aljaža pridobiti.

Ko je prišel na Dovje, ga je obiskal načelnik Kranjske sekcije profesor Voss z dvema tovarišema ter ga prosil, naj jih podpira v njihovem delovanju, češ da so slišali, da je velik prijatelj gora in navdušen »Bergsteiger« (hribolazec). Aljaž jih je kakor vsakega drugega obiskovalca prijazno sprejel ter se z njimi pogovarjal, pa tako diplomatično, da pri odhodu niso vedeli, ali naj imajo novega dovškega župnika za zaveznika ali sovražnika.

¹ Die Section Krain 1874—1901, 24, 25.

Pri neki priliki so povabili Aljaža in župana Janšo v Mojstrano, da bi se dala s Kranjsko sekcijo slikati. Aljaž se je pa bal, da bi slike ne obesili v takrat nemško kazino, in ni šel na limanice. Pregovoril je tudi Janšo, da se ni odvezal povabilu.

Predrzna izzivanja Alpenvereina so imela to dobro stran, da so se slednjič Slovenci vendarle zganili ter ustanovili Slovensko planinsko društvo (SPD), in sicer leta 1893. Društvo je začelo z veliko vnemo delovati ter že v drugem letu svojega obstoja postavilo na planini Lisec (1349 m) Orožnovo kočo; v Triglavsko pogorje pa še ni prodrlo. Tam je vladal in delal še vedno nemoteno Alpenverein. S tem se seveda Aljažu SPD, za katero je pričakoval, da bo začelo boj za osvoboditev Triglava, ni posebno prikupilo. Zgodilo se je pa še nekaj, kar ga je vznevoljilo.

2. Aljažev stolp

Dne 10. marca 1895 se je vršil »osnovalni« občni zbor planinskega društva v Radovljici. Od osrednjega odbora je prišel na shod sam načelnik SPD profesor Fran Orožen. Med drugim je v svojem pozdravu izrekel tele besede, ki naj bi bile za SPD nekako programatične: »Smelo trdim, da ima SPD zdravo jedro, ki ne neguje vratolomne turisticke, ki vsako leto pogubi nemalo ljudi. Prenapetosti v tem oziru ne podpiramo.« (Pl. V. 1895, 40.) Ker so Triglav takrat prištevali k vratolomnim turam, je bil potemtakem izločen iz področja SPD.

In kaj je storil Aljaž? Ni še preteklo popolnoma pet mesecev po tistem občnem zboru v Radovljici in že je stal na Triglavu njegov stolp, ki je vsakemu tujcu jasno povedal, da so tla, na katerih stoji, slovenska tla. Načrt zanj je naredil Aljaž sam. Da ga je imel v večjem merilu, si ga je narisal s kredo v sobi kar na tla. Delo je oddal kleparju Belcu v Šentvidu pri Ljubljani. Seveda ni gradil na tujem, marveč na svojem. Potrebni svet, vrh Triglava, je kupil od dovške občine za en goldinar.¹ Tako je postal »najvišji« posestnik v Sloveniji.²

Šest nosačev je znosilo posamezne kose stolpa na Triglav. Najmočnejši izmed njih je streho kar na glavo poveznil in še nekoliko železja nase navezal, da je bil od daleč podoben strašilu. Mojster Belec in njihovi štirji pomočniki so bili tako pridni, da je bil stolp že v petih urah sestavljen. Bilo je to 7. avgusta leta 1895. (Pl. V. 1895, 76, 140.)

Ker je bila gosta megla, je Aljaž ostal v Dežmanovi koči in z veseljem poslušal, kako so posamezne dele skupaj zbijali. Ob vso dobro voljo pa ga je spravil oskrbnik Vilman, ki mu je rekel, da ima srečo, ker ni Nemcev, sicer bi zanj v koči ne bilo prostora.

Aljažu se je to silno pod nos pokadilo. Da bi zanj, v čigar župniji stoji koča, ne bilo v nji prostora in bi bil odvisen od milosti Nemcev, da bi smel v nji prenočiti, ne, to je pa že preveč!

¹ Takratna vrednost enega goldinarja je bila — 60 žemelj.

² Kupnoprodajna pogodba v zemljiški knjigi (Radovljica) ni izkazana. Verjetno gre za kak simboličen nakup (pripomba uredništva).

Aljažev stolp — Fot. I. Tavčar

»V tistem trenutku,« piše Aljaž v svojih Planinskih spominih, »sem sklenil, da naredim Triglavsko kočo, in sicer kočico samo zase in za nekaj svojih prijateljev. Če se bo pa SPD na moj poziv zdramilo, bomo delali veliko kočo, kje, bom prihodnji teden ogledal. Če drugod ne najdem prostora in mi nihče ne pomaga, bom postavil svojo kočico vstric Dežmanove, 10 korakov od nje... tako užaljen je bil moj narodni ponos.« (Pl. V. 1922, 185.)

Naslednji teden je šel Aljaž zopet na Triglav. Spremljal ga je prijatelj pevovodja Glasbene Matice Matej Hubad. V Dežmanovi koči sta dobila tržiškega tovarnarja Gassnerja. Bili so najboljši volje in pili šampanjec. Eno buteljko so prihranili za slovesnost naslednjega dne.

Drugo jutro so prišli na vrh v najlepšem vremenu. Z njimi sta šla znana triglavska delavca Požganc in Kobar. Ker se v tistih časih ni vršila nobena slavnost brez streljanja, je vrgel Požganc ob tla dinamično patrono. V drugo je počilo, ko je iz šampanjke odletel zamašek. Nato so zapeli Ave maris stella (Pozdravljena, morska zvezda) in Triglav moj dom. S tem je bila otvoritev stolpa končana.

Aljaž je svoj stolp tudi skrbno opremil. Pri tem je mislil na vse, kar bi planincu vrh Triglava prav prišlo. Marsikdo si poželi kaj toplega. Zato je postavil na nalašč zato nameščeni polici: dva samovara, šest kositrnih kozarcev in posodo s špiritom. Oskrbnik v nameravani Triglavski koči naj bi prevzel nalogo, da bi bila zmeraj polna. Ker nekateri rajši uživajo razgled sedé, nekateri pa stoje, je naredil okna v »pritličju« in »nadstropju«. Za »pritličnike« je postavil v stolp tri stole, kakor jih rabijo čevljarji. Pozabil tudi ni na toplomer in barometer. Na steni okoli je dal pritrditi triglavsko panoramo z imeni gora in krajev, da bi turisti vedeli,

kaj vse se vidi s Triglava. Napisi v več jezikih bi jih pa svarili, naj ne ostajajo ob nevihti v stolpu.

Ko sem nekoč vprašal Aljaža, čemu je dal to svarilo napisati, ko vendar vsak ve, da kovina strela nase vleče in marsikdo celo cepin odvrže ali ga skrije pod plašč, če ga zasači nevihta na prostem, se je zasmel in rekel: »Janko, ali ne veš, da prepovedan sad najbolj diši? Če bi ne bilo svarilnega napisa, bi najbrž vsak šel ob nevihti iz stolpa, tako se bo pa le ta ali oni našel, ki bo poskusil, če bo res v stolpu vanj treščilo.«

Imel je prav, pa še dolgo ni bilo treba čakati. Čez nekaj tednov se je že oglasil pri njem mlad planinec in mu veselo pripovedoval, kako je sedel v stolpu na suhem, medtem ko je zunaj lilo in so strele švigale ter udarjale v skalovje.

Okna v stolpu je dal zastekliti z debelimi stekli in je vtaknil dvakratno rezervo pod neko skalo, če bi se kako steklo po nesreči ubilo. Tako je vsako leto v septembru nekaj dni stolp gorel, ker so se sončni žarki uprli v okna.

Aljaž je dal napraviti svoj stolp iz močne pločevine, katero je treba pleskati, da je rja ne uniči. To delo je skozi dolgo vrsto let vestno opravljal oče okroglih markacij Knafelc. Po prvi svetovni vojski so mu za nekaj časa prevzeli to delo orjunaši in italijanski fašisti. Zato se je stolp večkrat preoblekel, zdaj v jugoslovanske barve, potem pa zopet v italijanske, kar izmenoma. Škodovalo mu to ni, kajti čim več barve, tem teže pride do njega rja. Odbor SPD se je pa slednjič tega »preoblačenja« naveličal in naprosil Knafelca, da je šel na Triglav in oblekel stolp v prejšnjo skromno belosivo suknjo.

Da je Aljaž stolp tako skrbno opremil, ga je zapeljala, ne vem, ali bi zapisal njegova preprostost ali idealizem. Morda se najbolje izrazim, če zapišem: njegov preprost idealizem. Najbrž je vse planince po sebi sodil, pa se je pri tej sodbi zelo motil. Stolp se je namreč kmalu izpraznil. Termometer, barometer, samovar, kozarci, posoda za špirit, to so stvari, ki se tudi v dolini rabijo in nahrbtnika posebno ne obtežujejo. Stole je že nekoliko teže nositi po triglavskem grebenu bodisi na hrbtu, bodisi v rokah, pa so tudi izginili. Vzel jih je vihar, ki jih je odnesel na bohinjsko stran ali pa proti Aljaževemu domu, kamor seveda niso prišli. Pa niso bili sami krivi, marveč tisti, ki so jih pri lepem mirnem vremenu vzeli iz stolpa, se na njih sončili ter jih potem prepustili viharju na milost in nemilost.

Seveda niso vsi planinci tako brezobzirni. Nekoč sem srečal na Malem Triglavu mlado družbo, ki me je prosila, naj spravim stole v stolp, ker so jih pozabivši zunaj pustili.

Polagoma je torej vsa oprema izginila. Ostala je samo še panorama, potem svarilni napisi in odprtine, ki so se nekdanje imenovala okna. Zapisal sem polagoma. »Izginjanje« je namreč trajalo več let.

S stolpom je Aljaž proslavil sebe in Triglav. Ako sem prišel v zamejstvu skupaj s tujimi planinci, ki so hoteli vedeti, od kod sem, sem jim težko dopovedal, kje sem doma. S Kranjsko in pozneje z Jugoslavijo nisem dosti opravil, ker je bil marsikdo prepričan, da je prva na Ogrskem, druga pa na Češkoslovaškem.

Če sem pa omenil Aljaža in njegov stolp, smo se kaj hitro sporazumeli.

Na eno obeh polic v stolpu je položil Aljaž tudi spominsko knjigo. Na prvo stran je napisal tole besedilo: »Salve viator! Nomen tuum et sententiam quandam, si placet, in hunc librum inscribere digneris. ... Hanc turriculam cum panorama consilio et sumptibus meis in fundo meo erexi 7. 8. 1895 in bonum commune. — Jacobus Aljaž, parochus in Dovje (Lengenfeld).¹

»Parochus in Dovje« se je nekoliko preveč hvalil. Denar za stolp mu je namreč posodila Micka, ker ga sam ni imel. Kar je iz Tržiča prinesel, je zazidal na Dobravi, kar je pa prinesel z Dobrave, je pa vtaknil na Dovjem v cerkev in župnišče. Sploh pa, kakor je zapisal v Orisu mojega življenja, ni spravljal denarja na kup, zato ga tudi ni mogel vzeti s kupa, ko je postavljал stolp.

Nekateri planinci so ustregli Aljažu in napisali svoje mnenje v spominsko knjigo, med njimi tudi Nemci. Naj navedem nekaj takih pohval, prevedenih v slovenščino.

»Prisrčno se zahvaljujem preč. g. župniku Aljažu za ta postavljeni stolpič, njegovo ime bo vedno slovelo pri popotnikih.« (Original je latinski.) Hanns Lechner, cand. phil., Dunaj. — Dr. phil. Haber in dr. Menthel iz Monakovega sta zapisala: »Navzlic megli in snežnemu metežu sva v četrtek dne 8. avgusta 1895 prišla na Triglav in prva hvaležna občutila dobroto panorame. Razglednik je v vseh posameznostih izvrstno zamišljen in zelo pripravno nameščen ter bo gotovo ugajal vsem, ki pridejo na Triglav. Naj bi vaš zgled posnemali prav mnogi.« — Dr. Rullmann iz Monakovega se je Aljažu takole zahvalil: »Podpisani se usoja izreči spoštovanemu g. župniku najhvaležnejše priznanje za razglednik na Vel. Triglavu. Kot eden prvih, ki so bili v njem, sem trdno prepričan, da bo ta razglednik služil izvrstno mnogim turistom. Naj bi bilo spoštovanemu g. župniku še dolgo časa mogoče skazovati svojo ljubezen do prekrasne narave tako človekoljubno.« — Celó moj bivši profesor Hintner, član kranjske sekcije Alpenvereina, ni mogel odreči svojega priznanja: »Razglednik g. Aljaža na Dovjem je po ideji in izpeljavi duhovit in izviren. Vrli prijatelj gora v talarju zasluži zahvalo in največje priznanje vseh planincev.« — In vsi ti so bili gotovo člani Alpenvereina in zavodni Nemci!

Kaj pa naši domači Nemci? Kaj kranjska sekcija? Ali je sploh vedela, da se pripravlja prvi vdor v njihovo planinsko trdnjavo? Zdi se mi, da ne. Ko bi bila vedela, kaj Aljaž namerava, bi bila gotovo takoj dvignila krik in vik, kako se predrzne dovški župnik segati v njeno posest. Morda so slišali Nemci v Mojstrani kaj o tem govoriti, pa niso verjeli; saj so poudarjali pri otvoritvi Dežmanove koče, da je Triglav nemški kralj Julijskih Alp, v čigar varstvu je nemška zemlja, na kateri stoji. Zato si lahko mislimo, kako so bili neprijetno presenečeni, ko so izvedeli, da stoji na temenu »nemškega« kralja slovenski stolp s prvim in edinim slo-

¹ »Pozdravljen, popotnik! Blagovoli zapisati v to knjigo svoje ime in kako misel, če ti je prav. ... Ta stolpič s panoramo sem postavil po svojem načrtu in na svoje stroške ter na svojem svetu dne 7. VIII. 1895 v občo korist. ... Jakob Aljaž, župnik na Dovjem.«

venskim napisom v triglavskem pogorju. Namesto da bi ga bili kot planinci veseli, so pa kot Nemci, ki so sovražili vse, kar je bilo slovenskega, takoj sklenili kakor svoje dni Scipio Africanus glede Kartagine: »Turrim esse delendam«, stolp se mora podreti. In šli so takoj na delo.

Kranjska sekcija se je zatekla k deželnemu geometru, ki je bil češki Nemec ter mu potožila, kakšna krivica se je zgodila s tem, da se je predrznil Aljaž postaviti na Triglavu, ki je vendar njena posest, stolp s slovenskim napisom. Geometer je obljubil, da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da se ji storjena krivica popravi in Triglav postavi v prejšnji stan. Nameraval je proti Aljažu vzdigniti tožbo, da je s svojim stolpom pokončal podzemeljsko triangulacijsko točko I. reda. Da bi to dokazal, je naročil radovljiskemu geometru, naj zasliši v ta namen na Dovjem in v Mojstrani kmete, vodnike, lovce in sploh vse, ki bi v tej zadevi mogli izpovedati kaj za Aljaža obtežilnega.

»Najvišji posestnik na Kranjskem« se je pa medtem odpočival na lavorikah, ki si jih je pridobil s svojim stolpom, prebiral pohvalna in priznalna pisma od vseh strani in niti malo slutil, da se pripravlja nevihta, ki bo skušala stolp s Triglava odpihniti.

Iz te »idile« ga je zbudil nekega dne dekan Novak, ki mu je povedal, kaj se plete zoper njega in njegov stolp. Kje je zvedel to novico, mu ni hotel povedati. Aljaž je sodil, da mu jo je zaupno povedal radovljjski geometer sam.

Toda sekcija ni bila kos Bačnikovemu gospodu. Ker je Aljaž vedel, da mu utegnejo Nemci nagajati, si je še v pravem času priskrbel priče, ki bi dokazale za primer kake pravde, da so pred 40 leti postavili merjevci leseno piramido namesto podzemeljske triangulacijske točke. Te priče so bile: Požganc, srenjski sluga Legat in stotnik Schwarz. Tako je imel za igro, ki naj bi se pričela, tri močne adute.

Sekcija »Krain« je željno pričakovala odločitve, kajti deželni geometer ji je rekel, da je vse dobro napeljeno, da bo moral Aljaž stolp podreti in vrh tega plačati še tisoč goldinarjev globe. Da, sekcija je najbrže že v duhu videla, kako podira stolp — Aljaž.

Nikoliko milejši je bil v tem oziru načelnik sekcije. Z Aljažem sta se srečala pri Šmercu, sedela pri isti mizi in s pivom žejo gasila. Pa pravi načelnik Aljažu: »Na Triglavu ne bomo trpeli stolpa. Tu mi delujemo in stolp se mora podreti.«

Aljaž je pa zbral svoj obraz v tako žalostne gube, kakor je znal le on, in prosil alpenvereinovca, naj pusti stolp stati, češ da se bo sam podrl. V petih letih, če ne prej, da ga bo rja snedla, saj menda ve, kaj je »plehe«.

»V tem imate pa prav,« je načelnik zadovoljno pokimal. Morda je že v duhu videl, kako rja stolp žre. Aljaž se je pa potem hvalil, kako ga je potegnili.

Pri obraynavi je zmagala pravična stvar. Stotnik Schwarz je dokazal s pomočjo Legata in Požganca, da na Triglavu ni bilo podzemeljske triangulacijske točke, marveč je stala tam, kjer je stolp, lesena piramida, ki jo je gotovo vihar podrl in odnesel.

Nemci so dosegli ravno nasprotno od tistega, kar so hoteli imeti. Dali so priliko, da je bil stolp celo »cesarsko« potrjen.

Schwarz je prosil Aljaža, da bi smel vzeti stolp za mero, in je v sredi stolpa zakopal v tla škatlo s pergamentom kot resnično triangulacijsko točko ter rekel: »Sedaj je stolp pod cesarskim varstvom, ostane pa vaša last. Prepisati ga ni treba. Dal sem tudi na okrajno glavarstvo ukaz, naj orožniki vsako leto pogledajo, če je kdo stolp poškodoval.«

Tako je Aljaž zmagal na celi črti. Prvi vdor v nemško trdnjavo je bil narejen. Nemška oblast v triglavskem pogorju se je zamajala in to po zaslugi Jakoba Aljaža, ki je že s tem popolnoma zaslužil ime »triglavski župnik«.

Njegovo drugo delo, ki ga je pa dal napraviti na stroške SPD, je bilo Staničevo zavetišče.¹ Aljaž ni posebno zaupal tistemu fantu, ki je čakal v stolpu, kdaj bo vanj treščilo. Zato sta Kobar in Požganc izstrelila nekoliko pod vrhom Triglava v živo skalo votlino, v kateri je prostora za kakih 20 ljudi. V nji ni nič takega, kar bi strelo nase vleklo. Celo tečaji na vratih so iz usnja. Jaz sem bil samo enkrat v nji. Takrat je bila v zavetišču še miza s klopjo. Dandanes se malokdo vanjo zateče.

Staničevo zavetišče omenjam samo zato, ker so zaradi njega Nemci naprtili Aljažu novo pravdo. Ko so izvedeli za to Aljaževo »predrznost«, so ga naznanili gozdarskemu ravnateljstvu. Zavetišče je res stalo na državnem svetu. Gozdarji so poslali ovadbo ministrstvu za poljedelstvo. Takratni minister grof Falkenhayn, češki fevdalec, je v veliko jezo kranjske sekcije odločil, naj zavetišče ostane. Državno gozdarstvo naj se pa domeni z Aljažem glede najemnine. Pogodili so se za letnih 10 krajcarjev. Pri tej pravdi je pomenljivo to, da sekcija ni tožila SPD, marveč Aljaža. Iz tega spoznamo, kako ga je — cenila.

Nemci so se že veselili, da bo moral dovški župnik »luknjo« zazidati, pa je bilo veselje prezgodnje.

Poleg napisa na stolpu je dobil Triglav tisto leto še drug slovenski napis. Na Jesenicah je bil takrat za kaplana dalnji Vodnikov sorodnik Matjan, ki se je bil rodil prav v tisti hiši kakor Vodnik. Z Aljažem sta dala nekoliko pod vrhom vzdati ploščo z napisom:

V spomin
Valentinu Vodniku,

ki je bil na Triglavu dne 20. avgusta 1795. leta.

Sklad nad skladam se vzdiguje,
golih vrhov kamen zid,
Večni mojster ukazuje:
Prid zidar se les učit!

3. Triglav osvojen

Vrata in Planica sta dva bisera Julijskih Alp. Kateri je lepši, sta se vedno prepirala rateški in dovški župnik, dasi sta bila v Tržiču tovariša. Aljaž je trdil, da so Vrata najlepša dolina,

¹ Pl. V. 1895, 137.

če ne na vsem svetu, pa vsaj v Alpah. Pri tem se je skliceval na Hacqueta, češ da je rekel, da so Vrata najlepša dolina, kar jih je videl. Ko sem bil pri nekem takem prepiru navzoč, sem segel vmes s popolnoma nedolžno opazko, da je Hacquet pač malo dolin videl, če je tako rekel, pa me je Aljaž tako grdo pogledal, da sem vse ostalo, kar sem še hotel povedati, previdno zase obdržal.

Kako se mu je torej SPD prikupilo, ko mu je naročilo, naj postavi pod triglavsko steno primerno kočo! Mislim, da mu je ob tej priliki podaril svoj stolp. Dela se je lotil brez odlašanja, kar je prav storil. Kranjska sekcija je namreč imela tudi namen, da bi postavila v Vratih kočo, ki bi služila tistim, ki bi hoteli na Triglav čez Prag. Ko je prišel njen načelnik dr. Bock, primarij deželne bolnice, nekega dne v Vrata, da bi poiskal pripraven prostor, je našel namesto prostora — Aljaža, ki je pregledoval neke hlode.

»Čemu vam bodo pa ti hlodi?« ga vpraša prijazno.

»Postavil bom kočo.«

»Za koga bo pa ta koča?«

»Za Slovensko planinsko društvo.«

»A tako?« je rekel dr. Bock, pa nič več prijazno. Menda je prišel do spoznanja, da so se pričeli za njegovo sekcijo slabi časi.

Aljaž je delal hitro, čeprav je imel veliko opraviti z zidavo koče na Kredarici, ki jo je imel hkrati v delu. Tako je bila koča v Vratih že 9. julija 1896 odprta. Slovesnost je bila sicer skromna, zato pa toliko bolj pristrčna.

Aljaž je najprej kočo blagoslovil, nato jo je načelnik SPD Orožen otvoril s primernim govorom, katerega je takole zaključil:

»Največje zasluge za kočo in SPD sploh si je pridobil g. Aljaž. Zato je odbor soglasno sklenil, da se imenuje novi planinski dom 'Aljaževa koča v Vratih'. Otvarjajoč novoblagoslovljeno zavetišče želim, da bi v njem vsi turisti uživali čiste radosti, g. Aljaža pa da bi Bog ohranil še mnogo let v prid domovini in domači turistiki. S to željo končujoč, mu kličem pristrčno: Živel!« Sedaj so zaorili navdušeni klici »živio« in »slava« Aljažu.

Potem so še zapeli Lepa naša domovina. Nato so pa vzdignili trije planinci Aljaža na ramena in ga okrog nosili. Jaz bi ga bil srčno rad videl, kako se je pri tem držal. Mislim, da je imel eno samo željo: da bi kakor hitro mogoče stal zopet na trdnih tleh.

Naj navedem še odlomek Aljaževga govora, ki je zelo značilen.

»Komaj je preteklo nekaj let, odkar se je ustanovilo SPD, in glejte velike uspehe! Na zahodni strani Triglava Vodnikova koča, na tej strani koča v Vratih in v 14 dneh bo dokončana koča na Kredarici. Koča v Vratih ne stane veliko. Koča 300, oprava pa 100 goldinarjev. Desetkrat toliko bo stala Triglavska koča. Jaz bi pričakoval, da mi da g. načelnik Orožen ukor ali grajo, ker sem kot vodja stavb društvu spravil iz žepa 4000 goldinarjev. Namesto graje me je pa doletela hvala. Ne meni, vam vsem, ki ste kaj žrtvovali in se semkaj potrudili, gre hvala. Največja čast pa gre marljivemu odboru SPD, ki iz čiste ljubezni do domovine

ustvarja planinske domove Slovincem v čast in našemu društvu v ponos.« (Pl. V. 1896, 104.)

Kmalu po otvoritvi stolpa je bil Aljaž zopet na Triglavu, da bi poiskal prostor za nameravano kočo. Sedel je na Malem Triglavu ter pregledoval svet pod seboj. Kar zagleda dva gamsa leteti čez Kredarico. Takoj se mu je posvetilo: tukaj mora stati kočica. Saj je pa Kredarica kar kričala po planinskem zavetišču kakor plešasta glava po klobuku.

Zakaj so pa potem Nemci postavili svojo kočico tako daleč od Triglava? To uganko mi je razrešil pri neki priliki Aljaž.

Komisijo, ki je iskala pripraven prostor za kočico, je vodil Dežman. Ko so prišli vrh Pekla, je tako opešal, da je zahteval daljši počitek, ki je pa vsem tako ugajal, da sploh niso šli naprej. Videli so, da je prostor, na katerem so počivali, kar pripraven za kočico, in so jo res tudi tam postavili.

Ko je prišel Aljaž z »ogledov« domov, je takoj kupil od občine svet na Kredarici, in sicer kar več oralo, da bi mu nihče ne mogel postaviti konkurenčne kočice. Kupna cena je bila 5 goldinarjev.

Zaradi zgodovinske dokumentacije objavljamo pogodbo dobesedno:

Kupna pogodba

katero sta sklenila: Občini Dovje in Mojstrana kot prodajalki, in Slovensko Planinsko Društvo v Ljubljani kot kupec, zastopano po pooblaščenju g. Jakobu Aljažu, župniku na Dovjem.

§ 1

Občini Dovje in Mojstrana prodasta od svoje parc. št. 1484/1 K. o. Dovje tisti del ležeče parcele na Vrh »Kredarica«, namreč planjavo vrhu Kredarice, začenši od Malega Triglava do mejnikov, katere je postavil Janez Klinar in do meje sveta, ki je lastnina podobčine Zasip, Slovenskemu Planinskemu Društvu v Ljubljani. To kupi od njih navedeni del parc. št. 1484/1 K. o. Dovje, za kupnino v znesku 5 fl. — pet goldinarjev v last.

§ 2

Dejanska prodaja in prejem je takoj po podpisu te pogodbe dovršen.

§ 3

Vse stroške za koleke in za odobrenje od strani deželnega odbora, eventualnega razmerjenja kupljenega sveta in zemljeknjžnega prepisa plača kupec.

§ 4

Obe stranki se odrečeta pravici, da bi razveljavili to pogodbo zaradi prikradbe čez polovico prave vrednosti in potrdita prodajalki prejem kupnine v znesku 5 gold.

Dovje, dne 9. septembra 1895.

Za Sl. Planinsko Društvo:

Fran Orožen, načelnik	Janez Zima, II. svetnik
Ivan Macher, blagajnik	Jakob Aljaž, odbornik
Josip Hauptman, tajnik	Janez Brence
	Janez Jakelj
Jakob Janša, župan	Peter Peternel
Jurij Pezdirnik, I. svetnik	Janez Lakota

Kakšen ugled je Aljaž užival pri svojih župljanih, se spozna iz tega, da ni od 145 upravičencev nihče ugovarjal prodaji.

Kdo naj pa gradi kočo? Ali Aljaž sam? To misel je opustil. Pisal je odboru SPD, da svet že ima, samo kočica še manjka. Naj skličejo sejo, h kateri bo tudi sam prišel. Pri seji, ki se je kmalu nato vršila, je Aljaž pridobil ali, kakor se je hvalil, »zguncal« vse odbornike, da so soglasno sklenili, naj se z gradnjo kočice takoj začne. Koča naj bi bila odprta že v jeseni prihodnjega leta. Kakor se je pozneje skazalo, je Aljaž sam sebe prehitel.

Najprej je v Zasipu kupil od občine potrebne macesne, ki so stali v Krmi do 1700 metrov visoko. Nato je poslal Požganca z 10 delavci, da so jih še pred nastopom zime podrli. Obtezovali so jih kar sproti. Hlodi so potem počivali do zgodnje pomladi, ko je še povsod ležal sneg. Sedaj so jih začeli spravljati na Kredarico, 800 metrov visoko. Pa kako? To naj Aljaž sam pove:

»Kupil sem v Kranju, pravzaprav dal delati 300 metrov vrvi iz konoplje, preskrbel dvojne ratiče (sani) in najel 20 delavcev. Vrv smo prerezali, da je bila vsaka po 150 metrov dolga. Navijali sta se na valjar, katerega so delavci vrteli z vretenom, enako kakor se blato vleče iz vodnjaka. Pri vsakem vretenu je bilo 10 delavcev in vedno sta tekli obe. Ko je les na spodnjih ratičih prišel 150 metrov višje, so ga preložili na višje vreteno. To vlačenje hlodov v višavo je bilo jako zanimivo, a tudi nevarno, vendar se je vse po sreči izšlo.« (Pl. V. 1922, 115.)

Koliko je imel Aljaž dela, ko je hodil nadzorovat delavce, sprva v Krmo, pozneje pa sedaj v Vrata, sedaj na Kredarico! Načrte je vse sam naredil. Poslal jih je pa odboru SPD v odobritev. Odborniki so bili z njimi zadovoljni, pač pa so mu naročili, naj pri koči na Kredarici spravi pod streho še neko po njihovem mnenju zelo važno pritiklino, na katero je najbrže pozabil. Pa je ni pozabil. V načrtu je ni bilo zato, ker jo je smatral za luksuz, češ da je v gorah nepotrebna, ko je tudi na Kredarici okrog kočice dosti prostora na razpolago. Aljaž je namreč pri gradnji kolikor mogoče varčeval, da bi SPD ne naprtil preveč stroškov.

Tesarje je dobil iz Bohinja. Delali so zelo pridno, saj jih je pa tudi pridno hodil nadzorovat, kakor bi bila Kredarica tam nekje blizu nad Mojstrano.

Kredarici daje Triglav sicer nekoliko zavetja, vendar je kljub temu izpostavljena hudim viharjem. Nekoč ga je župnik Berlic, ki je rad delal slabe šale, podražil, češ da bo vihar njigovo kočico odnesel v Bohinj in jo tam postavil na breg jezera, kakor so svoje dni odnesli angeli Marijino hišico iz Nazareta na Trsat. Pa je slabo prerokoval. Aljaž je kočico skrbno zavaroval pred kakim »prenašanjem« s tem, da jo je priklenil k zemlji z železnimi vrvmi.

Vihar pa na Kredarici res včasih tako razsaja, da sem se neko noč skoraj bal, da bom s kočo vred »sestopil« v Bohinj.

Drugi so ga strašili, da bo v kočo udarila strela, ko bo tako izpostavljena. Potem bodo v dolini videli na Kredarici lep kres. V skrbeh pred »kresom« je Aljaž preštudiral več knjig, ki obravnavajo strelovode, se posvetoval z raznimi strokovnjaki in slednjič naredil strelovod po svoji zamisli, ki še danes varuje Triglavski dom pred strelo.

Študijska knjižnica Ptuj

Aljaž je želel, da bi tisti, ki bi prišli na Kredarico, sli tudi na Triglav. Nemci so sicer nadelali s Kredarice na vrh pot, ki pa ni bila za vsakega. Sicer so zabili v skale nekaj klinov, ki so bili pa tako narazen, da bi človek moral, kakor se je nekoč izrazil Finžgar, imeti »rešpetlin«, da bi od enega do drugega videl. Po tisti alpenvereinski poti smo namreč tri leta pred otvoritvijo Triglavске kočе plezali; pravim plezali, ker se še dobro spomnim, da sem prilezel na Mali Triglav po kolenih, čeprav nisem bil na božji poti. Aljaž je pa Triglav tako nabodel s klini in povezal z žicami, da je vsakemu pristopen, ki je trden v glavi, dober v nogah in zna hoditi po stopnicah.

Triglavska kočа, mati vseh koč, kakor jo je nazval Aljaž, je bila odprta 10. avgusta 1896, torej še pred rokom, ob najlepšem vremenu. Slovesnosti se je udeležilo okrog 100 planincev, med njimi je bilo tudi nekaj Čehov. Večina je šla že navsezgodaj zjutraj na Triglav. Tu so sestavili brzojavko: Danes je 70 potnikov vrh Triglava, vreme krasno, veselje občno. Brzojavil je šolski upravitelj Jeglič z — loparjem po Aljaževem sistemu, ki se je naslanjal na Morzejevega. Če se še dobro spomnim, so navpične črte, ki jih je delal z loparjem, pomenile pike, vodoravne pa črte. Aljaževa nečakinja Manca je v dovškem župnišču opazovala skozi daljnogled te črte in pike ter jih sproti prenašala na papir. Nato je nesla brzojav na postajo, od koder je šel po žici v Ljubljano in opoldne je bil že tiskan. (Pl. V. 1896, 122.)

Ob stolpu je govoril dr. Chodounský v imenu Kluba čeških turistov ter čestital SPD, da ima tako odločnega in požrtvovalnega pospeševalca in mecena, kakor je župnik Aljaž.

Ko so se udeleženci vrnili h koči, se je začela otvoritvena slavnost. Najprej je Aljaž kočо blagoslovil, nato jo je pa namesto načelnika SPD odprl njegov namestnik učitelj Krulec. Konec govora se je zahvalil vsem, ki so društvu pripomogli k tako lepi koči, zlasti pa Aljažu. Nato so zapeli pevci pod vodstvom Mateja Hubada himno Lepa naša domovina in Aljažev Triglav moj dom. Vrsto govorov je zaključil Aljaž, ki je poudarjal, da ne družji planincev ne denar ne materializem, ne egoizem, marveč čista ljubezen do domovine in lepi čut, ki ga goje v srcih do planin.

Ozrmo se za 9 let nazaj. Kredarica sameva, zato je pa toliko živahnnejše nad Peklom, kjer odpirajo Dežmanovo kočо. Slovesnost se je začela z nemško pesmijo in Deschmann je sklenil svoj otvoritveni govor z besedami: »Und du, Altvater Triglav, strecke deine Hand schützend über unsere deutsche Erde.«¹

¹ »In ti očak Triglav, vzemi v svoje varstvo našo nemško zemljo.«

Še 7 let je potem gospodoval Nemec neomejeno v Triglavskem pogorju. Zadostovalo pa je dobro leto in Triglav je bil rešen nemškega robstva. K temu je pa največ pripomogel Aljaž. Zato so pritrdili na Triglavsko kočo kamnitno ploščo z napisom: Ta najvišji planinski dom je postavilo Slovensko planinsko društvo v četrtem letu svojega obstanka po načrtih in vodstvu častnega člana Jakoba Aljaža, župnika na Dovjem, ter ga otvorilo 10. avgusta 1896.

Častno članstvo je SPD podelilo Aljažu na III. občnem zboru 24. februarja 1896.

Triglavska koča je bila za tiste čase kar udobna. Planinska zavetišča so imela navadno samo en prostor, ki je bil hkrati obednica, spalnica in kuhinja, medtem ko so bili v »materi vseh koč« vsi ti prostori ločeni. Profesor Frischauf,¹ ki se je tudi udeležil otvoritve, je rekel Finžgarju, da mu še nobena koča, kar se tiče ličnosti, razdelitve notranjih prostorov in lege, ni tako ugajala kakor Triglavska.

V novembru po otvoritvi Triglavske koče je priredilo SPD Aljažu časten večer, na katerem je bila glavna točka njegov govor, ki je bil prav — Aljažev. Mislim, da je primerno, če ga v njegovem življenjepisu priobčim, in sicer tako, kakor ga je prinesel v izviru Pl. V. 1922 pod naslovom: »O Triglavu in okolici«.

Slavna gospoda!

Kadar hribovec stopi v lepo mestno dvorano, med odlično gospodo, je nekoliko bojazljiv, toliko bolj, če vidi pred seboj električno luč, kajti mi na deželi vidimo električno luč le tedaj, ko se zabliška. Pa saj je navadno tudi mestjan bojazljiv, če ga peljemo na visoko skalovje, kjer vidi na vse strani globoke prepade. Počasi se pa oko na vse navadi...

Povabljen sem od odbora, da naj ta večer kaj govorim, pa o čem? Predmet mojega govora boste, slavna gospoda, sami uganili, če Vam povem sledečo zgodbico: Deklič z Dovjega je bil poleti na Bledu in je poslušal, kaj se dva neznana civilna gospoda pogovarjata. Eden pravi drugemu: »Ti ne znaš drugega govoriti ko o Triglavu kakor Aljaž na Dovjem.« — Sedaj že veste, o čem bom govoril.

Znanstvene zgodovinske razprave o Triglavu so že drugi pisali, n. pr. prof. Orožen, slavni hribolazec Julius Kugy² in drugi. Meni ne ostane drugega kakor povedati Vam nekatere črtice o Triglavu in okolici, kakršen je sedaj, potem pristaviti nekatere pravljice, ki so znane okoli Triglava, in dodati svoje osebne refleksije. Moj namen pa je širše kroge navdušiti za lepo, vzvišeno planinstvo. Kako se mi bo to posrečilo? Luther je dal svojim učencem ta-le svet: »Tritt' keck auf, machs Maul auf,

¹ Velik prijatelj Slovencev in pospeševatelj slovenskega planinstva zlasti v Savinjskih Alpah, častni član SPD.

² Slaven planinec in planinski pisatelj (1858—1944); njegova najlepša knjiga: *Aus dem Leben eines Bergsteigers* (1925) je prevedena tudi na naš jezik: Iz mojega življenja v gorah (prevedla M. M. Debelakova, 1937). Gl. tudi Pl. V. 1944, str. 60 in sl.

hör bald auf!« In jezuit (ki je zvit) daje svojemu učencu svet: Brevitate se commendet, t. j.: le prav na kratko! Moj govor bo torej trpel pičle pol ure.

Kneipp hodi okoli in hvali vodo, jaz pa Triglav in planine. Ko sem bil zadnjič na Češkem v Homotovu, kjer je nekaj mesecev prej Kneipp predaval, so mi rekli, da sem podoben Kneippu. Pa druge podobnosti menda ni med nama, kakor da imava oba — veliko bučo. Pač pa je sorodnost med knajpanjem in turistiko; kajti oboje poživi telo in duha. Oboje odganja iz telesa tiste neslane gosposke bolezni: nervoznost (po kmečko: sitnost, puščoba), zastajanje telesnih sokov, zlato žilo, zaprte vetrove in tisoč drugih bolezni, ki jim negospodski človek niti imena ne ve. Nekaj dni bivaj v čistem, prostem, neokuženem planinskem zraku, kjer ni nobenih nalezljivih bacilov, in vrnil se boš kakor čvrst mladenič, pomlajen vsaj za 10 let. Če se po ravnem izprehajaš, imajo le noge dobiček, če pa zlezeš na goro, vsi udje.

Toda slišimo ugovarjati nasprotnike, stare filistre in druge nizko misleče takole: »Ta Aljaž mora pravi norec biti, da gor po skalah kočje stavi! Saj gora ni nora, ta je nor, ki gre gor.« Drugi se nam rogajo z nemškimi besedami: »Wärst nit aufagstiegen, wärst nit obag'fallen.«¹ Turist ga zavrne: »Wärst du aufagstiegen, wärst gesund geblieben; weil du unten g'soffen, hat dich der Schlag getroffen.«²

Tisti, ki imajo estetični čut za lepo, vzvišeno, za umetnost, so na naši strani in z nami občudujejo vrh planin krasoto stvarjenja božjega. Pa pelji našega naprotnika v dvorni muzej v galerijo slik in potem — na vrček piva in videl boš, kje mu bolj ugaja! Takemu zadostuje zbirka slik v Blasnikovi pratiki! Če še nadalje zabavlja, ne zasluži drugega, kakor da ga k jaslim privežemo in mu zobat damo.

»Pa toliko se jih ponesreči, ugovarjajo drugi. Mi zavrremo: »Ponesrečijo se ljudje tudi v vodi, na železnici, na cesti, v sobi... Saj ni treba vsakemu po nevarnih, neznanih stezah laziti! Zato delamo in popravljamo pota in stavimo kočje, da se ne bi kdo ponesrečil. Krasni razgled pa lahko vsak uživa.«

Dr. Choudounský mi je rekel: »Bolj po gorah hodimo (jaz in moja žena in moji otroci), bolj smo trdni in lenobo je hudič iznašel.« To sem zapazil tudi pri svojih delavcih: prvi dan so nesli na Triglav po 30 kg, drugi po 40 do 50, tretji dan nekateri že 60 do 67 kg.

Letos (1896) sem bil v 14 dneh trikrat na Triglavu. Drugič sem pol laže šel, tretjič čisto lahko, bil sem o pol sedmih še na Kredarici, ob pol osmih (ko je bila noč) v sredi Guba in ob enajstih doma; drugi dan, čisto nič utrujen, sem spremil goste k Peričniku v Vratih. Lani sem šel 24. sept. zjutraj od doma na Triglav in sem bil zvečer zopet doma; drugi dan sem pa zopet drugam potoval. — Po pravici pesniki navdušeno opevajo gore: Vodnik, Potočnik, Gregorčič, Finžgar, Medved. Slavni Baumbach

¹ »Ako bi ne bil gor lezel, bi ne bil dol padel.«

² »Ako bi bil šel gor, bi bil ostal zdrav, ker si spodaj pijančeval, te je kap zadela.«

je s svojim Zlatorogom posebno počastil Triglav in Slovence. (Tu je govornik citiral nekatere verze omenjenih pesnikov, posebno Baumbacha). Gora Bogatin, katero Baumbach omenja, leži na jugu od Triglava blizu Kanjavca in se vidi kot rjav plaz; kajti Bohinjci že tam leta in leta brskajo in kopljejo, da bi do zlata prišli, pa se jim še ni posrečilo. Baumbach si je vzel tipe oseb v Zlatorogu iz Mojstrane; o tem bom poročal na drugem mestu. Čudno, da Valvasor Triglava ne omenja; morebiti mu je Krma taisto, kajti on piše: »Wenn der Teufel in der Krma peitscht, ist es gleich schlechtes Wetter.«¹

Nekateri učenjaki trdijo, da pred Willonitzerjem² leta 1778 ni bila živa duša na Triglavu. Daširavno nimamo v kroniki pozitivnih podatkov za nasprotno trditev, vendar to lahko ovržemo z zdravo domačo logiko: Pred 30 leti pelje Požganc gospodo po tedaj navadni poti skozi Krmo čez Mali Triglav na Veliki Triglav, Železnik, Kozar, skozi Kot. Čez Zeleni sneg so videli lovci plezati gamse in so plezali sami. Pavlin iz Trente je prehodil Kugyjevo pot, Dovžani hodijo še sedaj po grših krajih, ko se ovce zaskočijo. (prišla sta na Stenar naravnost oba Jakeljna). Lovec Rabič je bil na Suhem Plazu; lovcu in pastirju srce ne miruje, dokler ne pride na najvišji vrh. (Nato je govornik opisal Triglav od obeh strani, sprednje in zadnje.)

Sedaj je pot na Triglav za vsakega, ki nima omotice. To lahko odpravi; en teden naj hodi vsak dan v zvonik in naj po eno uro skozi line na tla gleda: oko se bo privadilo! (Nato je govornik opisal nove poti s Triglava: a) navadni, b) Kugyjevi, »nevaren«, c) proti Sedmerim jezerom, č) proti Marije Terezije koči (nepraktičen!). Do Kredarice dva pota: 1. od Dežmanove koče, 2. čez Konjščico (praktičen). (Živahno je slikal lepoto Kredarice, milino kapelice, v duhu vodil planince v Vrata, v Kot do Mlinarice, po Krmi, govoril o planinskem živalstvu in rastlinstvu in v domišljiji zrl na električno železnico, izpeljano po njegovih načrtih na vrh Triglava. Sklenil je s sledečimi besedami:)

»Na Triglav so prispeli prej eden, dva, trije planinci na leto — zadnja leta 50, 150, 300. Gospe, gospodične, jako me veseli, da ste tudi ve prijateljice Planinskega društva. Gospe, spremljajte v turistovski obleki (takrat še ni bilo »goluš«) svoje može z dolgo palico v roki na planine! Gospodične, če boste šle poleti na vrhove naših prekrasnih gora, napravljene kot planinke, še bolje po Vodnikovo kot planšarice ali gorenjske Mine, boste dobile trikrat tako brhke in bogate ženine! Vprašajte pa tudi pred poroko, ali je Vaš ženin res vpisan v — Planinsko društvo: tak pritisk na ženina je dovoljen! In naše Planinsko društvo bo procvitalo, no, in zrastle bo čvrste, krepake planinske zarode. Ne bo dolgo in romalo bo tisoč turistov na naš prekrasni Triglav, še več pa na Kredarico. Vse koče bodo prenapolnjene. (Aljaž je bil dober pre-rok!) Ko bo ravnopravnost izvršena, se bodo narodi med seboj ljubili in tudi na Triglavu obhajali praznik sprave in neskajljene radosti, v kar Bog pomozil!«

¹ Če hudič v Krmi z bičem poka, je kaj slabo vreme.

² Willonitzer je bil zdravnik v Stari Fužini.

Urednik Pl. V. je pridal še tale dostavek: S tem govorom, ki je, kakor nam je poročal Aljaž, delal furore¹, se je zaneslo zanimanje za Triglav in za planinstvo sploh v širše kroge in je naše Plan. društvo, tedaj skromno in nerazvito, zadobilo krepko pobudo in višji polet. Z Aljaževo pomočjo se je šele zdaj začela osvojitev našega Triglava.

Leto po otvoritvi Triglavske koče se je zopet vršila na Kredarici lepa slovesnost, blagoslovitev Aljaževe kapelice. Na Gorenjskem, zlasti v Dolini je bilo precej duhovnikov, ki so bili navdušeni planinci. Prosili so Aljaža, da bi postavil poleg Triglavske koče kapelico, v kateri bi lahko maševali. Aljaž, ki je vsakemu rad ustregel, če je le mogel, se je kakor navadno takoj lotil dela. Bila je dokončana že septembra meseca 1896. Blagoslovljenje se je pa odložilo zaradi stalno slabega vremena. Vršilo se je zato šele 12. avgusta 1897.

Takrat se je zbralo na Kredarici okrog 200 ljudi. Prejšnji večer je bila Triglavska koča tako natrpana, da sem z veliko hvaležnostjo sprejel ponudbo Aljaža in dr. Svetine, da me vzameta na skupnem ležišču v sredo. Pa sem se pozneje kesal. Tiščala sta me tako, da se mi je zdelo, da so me vtaknili med dve kladi. Zato sem se jima že pred dnevom zahvalil za gostoljubnost in šel pred kočo. Tam sem se pridružil Finžgarju in nekaterim drugim, ki so se odpravljali na vrh.

Na sestopu z vrha smo videli cele procesije romaric in romarjev, ki so prihajali deloma od Dežmanove koče sem, deloma od bohinjske strani. Ko smo bili vsi zbrani, je radovljiški dekan Novak blagoslovil kapelo, nato je maševal. Med mašo je pel pomnoženi dovški cerkveni zbor.

Po slovesnosti je šlo nad 80 udeležencev na Triglav. Prvi je hodil dr. Svetina, počasi in dostojanstveno, za njim pa Požganc, da je nanj pazil. Nato pa vsi ostali v lepi gosji vrsti drug za drugim. Od koče se je videlo, kakor bi dolga črna gosenica lezla proti Aljaževemu stolpu. Na vrhu so potem prepevali, da se je slišalo noter do Dežmanove koče.

Aljaž je zopet imel svoj »častni dan«. Hvalil se je, da je postavil svetišče, ki je v Vzhodnih Alpah Bogu najbližje. Finžgar je pa njemu na čast zloženo pesem recitiral, ki se tako konča:

»Kjer bo srce slovensko bilo,
Ime se njega bo slavilo.
Zato očetu našega Triglava
Srce veselo nam vzklikava:
Živi naj on, Triglavska straža,
Poživi Bog nam vrlega Aljaža!«

Popoldne so se začeli ljudje razhajati, večinoma z obljubo, da bodo še prišli, če ne ravno na Triglav, pa vsaj na Kredarico.

Aljaž je rad užival lepoto v gorah, privoščil jo je pa tudi drugim, da bi jo uživali. Zato je želel, da bi tudi taki prišli vsaj na Kredarico, ki se drže gesla, da je bolje slabo se voziti kakor dobro hoditi. Sklenil je torej napraviti na Kredarico ja halo

¹ V Aljažu veliko pozornost.

pot, in sicer skozi Krmo. Do Vernerja naj bi bila pot za dvo-kolnico, od tam dalje pa za ježo. SPD je naredilo v tej zadevi več prošenj na Forstdomänen-direktion¹ v Gorici, pa niti odgovora ni dobilo. Načelnik direkcije je bil namreč sovražen slovenskemu planinstvu. SPD je potem odnehalo, Aljaž pa ne. Kar ni mogel naravnost doseči, je upal dobiti po ovinkih.

Zvedel je, da je Jan, posestnik v Sp. Gorjah, kupil les v eraričnem gozdu v Krmi in dobil pravico, zgraditi pot, po kateri bo lahko spravljali les. Aljaž je pa delavce podkupil, da so delali pot še naprej proti Vernerju. Pri tem jih je zasačil lovec Šetina ter jih ovadil grofu Margheriju, zakupniku lova, da delajo pot za Aljaža. Rekel mu je tudi, da bodo planinci, če bodo po tej poti hodili na Triglav, vse gamse prepodili. Ker je bil Margheri z Aljažem dobro znan, je šel s Šetino in Janom pogledat, kaj je na tej stvari. Vprašal je Jana, čemu dela pot naprej proti Vernerju, ko je ne potrebuje.

»To je pa tako, gospod grof: Letos spravljam les iz eraričnega gozda, prihodnje leto bom pa kupil les od Zasipčanov višje gori in bom pot, ki jo sedaj delajo, res potreboval.«

Margheri je dobro vedel, da Jan tega lesa ne bo kupil. Namuznil se je in dejal: »No, naj pa bo! Bomo pa še mi jagri po tej poti hodili. Vi, Šetina, se pa nikar ne bojte za gamse, saj se ne boje planincev, ki nimajo pušk.« (Pl. V. 1922.) Pa so bili dragi ti gamsi, ki jih je Margheri streljal. Šmerc mi je rekel, da ga vsak stane 500 goldinarjev. To je bila takrat kupna cena za lep par konj.

Jahalna pot se ni obnesla. Nalivi in plazovi so jo kmalu tako razrili, da je postala za četveronožce nerabna. Aljaž se je peljal v dvokolnici, ki si jo je dal narediti za Vrata, samo enkrat do Vernerja. Berlic se je pa pohvalil, da je prijezdil na oslu noter na Kredarico. Katero pot je ubral, ni povedal, današnje običajne gotovo ne, ker se četveronogati osli ne znajo prijemati za kline.

Medtem ko si je Aljaž belil glavo, kako bi spravil turiste na najlažji način na Triglav, so se pa nad njegovo glavo zbirali hudo-urni oblaki. Slišal je o tem, da vrtajo Nemci nekaj pri občini zaradi prodaje sveta, pa se jim je na tihem smejal, saj je imel kupno pogodbo v žepu. Da bi pa ne bilo kakih sitnosti, je SPD vknjižilo² ves svet, ki ga je bil Aljaž kupil, s točno določenimi mejami, na svoje ime; pa so kljub temu nastale sitnosti, čeprav šele pet let po sklenjeni kupčiji.

Nemci niso mogli preboleti Aljaževega stolpa in Triglavske kočice. Zato so vedno delali na to, kako bi SPD škodovali in zavrli njegovo delovanje, če že ne onemogočili. Ko so zvedeli, da se je

¹ Ravnateljstvo državnih posestev.

² Izvleček iz zemljiške knjige v Radovljici: I. Vloženo 1. III. 1899 dn. št. 49. Na podlagi kupne pogodbe z dne 9. IX. 1898 v zvezi z izjavo z dne 14. IX. 1898 in mapnega obrisa se vknjiži lastninska pravica za

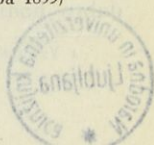
SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO
v Ljubljani.

Parc. št. 1484/5 puščava v izmeri 5 ha 20 ar 58 m² (kupna pogodba 1895)

„ 1484/6 Dom na Kredarici 81 m²

„ 1484/7 Triglavska kapelica 09 m²

Vse parcele so v K. o. Dovje. Zemljiško knjižni vložek 294.

društvo vknjižilo na svojo posest na Kredarici, so si izmislili, da stoji Triglavsko koča s kapelico vred na svetu verskega zaklada, ki je bil v državni upravi. Če bi bilo res, kar so Nemci trdili, bi bilo SPD lahko prišlo ob obe stavbi, ker je veljalo načelo: čigar svet, tega tudi stavba, ki stoji na njem. Morda je Kranjska sekcija na tihem upala, da pride Triglavsko koča na ta način, če ne v njeno last, pa vsaj v upravo. Koča bi postala potem podružnica Dežmanove kočice. Ker je bila državna uprava sekciji naklonjena, bi se bilo to utegnilo zgoditi. Zato se ne smemo čuditi, da je ta zadeva napravila Aljažu in odboru SPD velike skrbi.

Deželna direkcija je naročila svojim geometrom, naj na kraju samem ves svet natanko premerijo, da se dožene, kje stojita koča in kapelica. Za dan merjenja so določili 18. avgust 1900, nedeljo, ker so mislili, da se Aljaž ne bo mogel, službeno zadržan, komisij-skega ogleda udeležiti. Pa so se motili.

Aljaž je hitro pisal odboru SPD, naj mu preskrbi odvetnika, ki bi ga brezplačno zastopal, in inženirja, ki bi prav tako brezplačno merjenje kontroliral. Dobil je oboje: poznejšega predsednika SPD dr. Tominaška in nadinženirja Žučka. Tudi zase je dobil namestnika. Kako se pa začudi, ko pride v soboto pozno popoldne na Kredarico in zve, da je merjenje že končano in sicer SPD v prid. Nadinženir Žuček je opazil, da dela črta v mapi majhno krivuljo proti vzhodu, da teče tako meja še kakih 7 metrov za kapelico. (Plan. spomini, Pl. V. 1922.) Tako so se Nemci zopet enkrat pošteno urezali.

Isto leto je SPD četrte ure za Mojstrano v Tnalu zgradilo novo javno cesto, dolgo 520 metrov. Stari kolovoz v Tnalu je šel najprej naravnost po dolini skoraj vzporedno s cesto v Vrata, nato se je ostro zavil na levo in v zelo strmem klancu (Tnalo) čez kamnitne pragove dosegel potrebno višino, kjer se je lepo zravnil. Dovžanom bi naredil veliko uslugo, kdor bi preložil klanec, ker so tod spravljali les iz Kota. Nova cesta bi pa koristila tudi SPD, ki bi po nji vozilo potrebščine za Triglavsko kočo v Kot, kjer so jih nosači sprejemali. To oboje je poudarjal Aljaž v dopisu, ki ga je poslal odboru SPD in v katerem ga je prosil, naj prevzame stroške. S tem se je hotel tudi nekoliko oddolžiti dovški občini, ki je njemu in SPD šla povsod na roke. Zato mu je odbor brez debate »odprl tekoč račun« v višini 500 goldinarjev.

Načrt za novo cesto je naredil Aljaž sam, jo prav tako v glavnem zakoličil in nadzoroval delo, katero je oddal Požgancu. Takrat je prebil cele dneve na cesti in bi jo bil kmalu pošteno izkupil. Ko je Požganc razstrelil veliko skalo, je Aljažu priletel ko oreh debel kamen v prsi. Dobro, da ga ni zadel v glavo.

Cesto so slovesno odprli dne 19. maja 1901. Poleg odbora so se udeležili otvoritve tudi nekateri drugi kot gosti, med njimi Frischauf. Po slovesnosti, h kateri je prišlo poleg Aljaža in Požganca tudi precej domačinov, smo se dali slikati.

4. Tominškova pot

Aljaž je prišel včasih pri Šmercu z alpenvereinovci skupaj in je moral marsikdaj kako grenko požreti. Očitali so mu, da je pokvaril pot s Kredarice na Triglav, češ da sedaj vsak lahko pride po nji na vrh, da SPD ne zna drugega kot postavljati konkurenčne koče, v katere pa morajo Slovenci hoditi po nemških potih, ker ne premorejo niti ene svoje itd. Seveda je vse to Aljaža jezilo in je sklenil, da mora SPD zgraditi svojo pot na Kredarico. Ker Krma in bohinjska stran nista prišli v poštev, je izpraševal lovske gonjače, če bi se dala iz Vrat kaka pripravna steza izpeljati.

Gonjači so najbrž vedeli, pa niso hoteli Aljažu povedati, ker so se bali zakupnikov lova, ki niso radi videli, da bi planinci begali njihovo divjad. Zato se je zatekel k Turku, ki je imel svojo bajto nedaleč od Aljaževe koče. Pa tudi ta se je v začetku obotavljaj. Slednjič je pa le prišel z barvo na dan. Povedal mu je, da je svoje dni lazil za gamsi v Cmiru, da bi se tam najbrž dala izpeljati pot, ki bi prišla pod Begunjskim vrhom ven.

Sedaj je Aljaž pisal dr. Fr. Tominšku, kaj je od Turka zvedel, in ga prosil, naj si pride ogledat svet, po katerem bi se dala nadelati nova pot na Triglav. Dr. Tominšek se je Aljaževemu pozivu takoj odzval. Prišel je na Dovje, kjer mu je Aljaž vso zadevo razložil. Nato je v spremstvu Požganca in Turka šel v Cmir in določil smer, v kateri naj bi se nova pot nadelala. Aljaž je dobil od občine potrebno dovoljenje in 6. septembra leta 1903 je bila že odprta nova samoslovenska — Tominškova pot. (Pl. v. 1903, 131.) Prva planinca, ki sta šla še pred otvoritvijo po nji, sta bila Aljaž in dekan Novak.

Novo pot je porabila kranjska sekcija za to, da je zopet pokazala svoje nespravljlivo sovraštvo do vseh naprav SPD v planinah.

Udeležencem otvoritve se je pridružil fotograf Gregorc. Ker je med potjo pridno slikal, jim je rekel, naj ga ne čakajo. Pozneje je pa krenil z nadelane poti in se pri tem zaplezal. Rešili so ga lovci, ki so slišali njegove klice na pomoč. Iz te nezgode, katere je bil pa sam kriv, je hotela kranjska sekcija kapital kovati. Dolžila je SPD, da markira pota, ki so nevarna, ter tako zapeljuje turiste, da se jim zaupajo in se ponesrečijo.

Da bi pa kak nedeljski obiskovalec Šmarne gore ne mislil, da se Tominškova pot razločuje od Kuhinje le po daljavi, je SPD zapisalo pri vstopu na pot svarilo: samo z vodnikom! Sicer je bilo pa edino nevarno mesto snežni plaz onkraj Okna. (Okna ni več.)

5. Aljažev dom

Ker je število triglavskih »romarjev« vedno bolj naraščalo in jih je veliko hodilo tudi po Tominškovi poti ali čez Prag, je postala Aljaževa koča pretesna. Aljaž je sprva mislil na to, kako bi se dala že obstoječa koča razširiti, pa je kmalu to misel opustil. Segel je više, tako visoko, da ni — dosegel.

Njegova zamisel je bila ta: Vrata ne smejo ostati le izhodišče za Triglav, za sosedne vrhove in za prehod v Trento, marveč morajo postati letovišče in višinsko zdravilišče po švicarskem zgledu. Zato se mora na zeleni planici poleg stare kočice zgraditi velik hotel z lastnim vodovodom in lastno elektriko, s kopališčem in parkom, ki bo torej nudil vso udobnost, ki jo pričakuje in zahteva gost od svetskega gostišča. Na okolici primernem pročelju se bo pa blestel napis: Grand-Hotel Vrata. Sedanji kolovoz se mora preurediti v gladko cesto, po kateri se bodo vozili turisti in drugi, ki upajo najti pod triglavsko steno oddih in zdravje. Treba bo tudi skrbeti za redno omnibusno zvezo med dovško postajo in hotelom.

Vse to mi je Aljaž napovedoval nekega poletnega večera na običajnem sprehodu od župnišča do potoka. Govoril je tako navdušeno in prepričevalno, da sem se tudi jaz vnel za njegov »Grand-Hotel«. Toda, da bi se vse to uresničilo, bi bilo treba veliko denarja in kdo ga bo dal! Pa tudi na to je Aljaž mislil.

»SPD nima toliko dohodkov,« mi je razlagal, »da bi samo gradilo hotel; lahko bi se pa podjetja udeležilo z delnicami. Sklenil sem namreč ustanoviti Delniško družbo Vrata. Delnice bi bile po 20, 50 in 100 goldinarjev ali pa kron, kakor bi se zmenili. Mislim, da bi delničarjem lahko obljubil 20 odstotne dividende. Kaj praviš na to?«

»20 odstotne dividende? To je preveč!«

»Nič preveč. Če bodo 15 odstotkov manj nesle, ostane 5 odstotkov, kar je še vedno dobra naložba.

Aljaž je vse te načrte sporočil odboru SPD, ki mu je obljubil po svojih močeh pomagati, da se uresničijo. Vsa pomoč je pa obstala v tem, da je sklical nekak sestanek, na katerem naj bi se našel način, kako bi se ustanovila delniška družba. Bil naj bi pa strogo zaupen.

Povabljeni so bili tile člani SPD: Dečman Anton, dr. Vinko Gregorič, Gričar Ivan, Hribar Ivan (župan), Jenko Avgust, dr. Krisper, dr. Kušar, dr. Majaron, Naglas Viktor, Pavlin Fran (nadinženir), Plantan Ivan, Rode Ivan, Rohrman Viktor, Souvan Leo, Dr. Stor, kanonik Sušnik, Šarabon, dr. Šlajmer, dr. Tavčar, dr. Tekavčič, Trnkoczy, Zupanc Urban, dr. Zupanc, Zupančič Filip, Žužek Fran, Arce, Borštner, Bleiweis Janko, dr. Hribar Milan, dr. Jenko, dr. Košenina Peter, Pirc Gustav, dr. Triller in Zamida. (Zapisnik odboroze seje z dne 30. septembra 1901. Kdaj se je sestanek vršil, ni v zapisniku.)

Kako je sestanek potekel, o tem ni nič v zapisniku. Zato morem zapisati le to, česar se še spominjam.

In tako smo se zbrali v veliki restavraciji Narodnega doma — bodoči delničarji Delniške družbe Vrata, ki jo je pa bilo treba šele ustanoviti. Aljaž, ki smo ga pozdravili z velikim aplavzom, nam je najprej navdušeno opisoval lepoto Vrat in pomen grandhotela, ki ga nujno zahtevajo. Nato je pa prešel na ustanovitev delniške družbe. Prizadeval si je, da bi nas prepričal, da bodo delnice, čeprav ne bi v začetku nesle 20 odstotne dividende, še vedno najboljša in najvarnejša naložba kapitala. Svoj govor je zabelil s takim humorjem, da smo se prav pristrčno smejali. To je bil

pa tudi edini uspeh sestanka, na katerem bi bili morali sklepati o ustanovitvi delniške družbe. Zdi se mi, da večina poslušalcev že drugi dan ni več na to mislila. Tako se je Delniška družba Vrata že prej razšla, preden je bila ustanovljena. Z njo je pa tudi Grand-Hotel splaval po vodi.

Časopisje o tem ponesrečenem sestanku ni pisalo; zamolčal ga je tudi Planinski Vestnik.

Aljaž se pa ni dal oplasiti. Začel je kar na svojo pest in na svoje stroške (katere mu je pozneje SPD vrnilo) graditi vodovod, na katerega je nameraval priklopiti svoj Grand-Hotel. Potrebne načrte je naredil sam, delovodja je bil pa Požganc.

V Cmiru si je ogledal tri studence. Izbral je tretjega, ki je bil najbližje zelenici, na kateri naj bi stal hotel; imel je tudi največji padec, ki bi zadostoval za proizvajanje električne sile. Ko sta nekega dne prišla dva inženirja, ki sta bila zaposlena pri Karavanškem predoru, in si ogledala bazene, rezervoarje in drugo, mu je eden izmed njiju rekel, naj obesi duhovniško suknjo na klin in gre za inženirja. Najtrši oreh je bil izpeljati vodovod pod strugo Bistrice. Pa tudi to vprašanje je Aljaž dobro rešil. Prekril je vodovodne cevi tako previdno v strugi, da jih še noben hudournik ni raztrgal.

Koliko je imel z vodovodom dela in potov, spoznamo iz tega, da je samo v jesenskih mesecih oktobru in novembru šel 40-krat v Vrata in to tudi v najhujšem dežju. Pri nekem takem mokrem izletu so ga delavci čez številne hudournike prenašali štiporamo. Eden izmed njih je sredi struge izsilil od njega, da mu je obljubil hlače in telovnik, ker bi ga bil sicer, kakor mu je žugal, stresel v vodo. (Pl. spomini, Pl. V. 1922.)

Material je kupoval kolikor mogoče poceni, da je varoval SPD, o katerem je vedel, da mu bo pozneje stroške povrnilo. Na Jesenicah je odbral sam stare železne cevi, ki jih je kupil globoko pod ceno. Cement je dobil od dovške cementarne po znižani ceni, dinamit za razstreljevanje skalovja pa celo zastoj.

Hotel v Vratih je seveda zahteval cesto. Tudi zanjo se je Aljaž potrudil. Podporo so mu obljubili oba deželna predsednika Hein in njegov naslednik Schwarz, okrajna glavarja Detela in Župnek, cestni odbor in nadsvetnik Klinar. Dogovarjal se je glede gradnje z Janom, s tistim, s katerim sta delala skupaj jahalno pot v Krmi, pa je prišlo nekaj vmes, da se nista dogovorila. Tako je cesto zadela ista usoda kakor hotel; oboje je padlo v vodo.

Odbor SPD v Ljubljani pa ni ta čas držal križem rok, marveč je razmišljal, kako bi postavili v Vratih, če že ne hotela, pa vsaj »dom«. Sad tega razmišljanja se je pokazal na občnem zboru 22. marca 1902. Po živahni debati je dr. Tominšek predlagal v imenu osrednjega odbora:

1. Občni zbor SPD skleni, da napravi SPD planinski hotel v dolini Vratih poleg sedanje Aljaževe koče, in sicer tako, da izda za stavbo, za notranjo opravo in za popravo ceste od Mojstrane do Vrat 30.000 kron, da se hotel zgradi tako velik, da bo poleg restavracijskih prostorov v pritličju v prvem nadstropju in v podstrešju kot drugem nadstropju do 20 sob in da se stavba tako uredi, da jo bo vsaj na eni strani mogoče razširiti.

2. Občni zbor naroči osrednjemu odboru, naj ukrene vse potrebno glede te stavbe, in ga pooblasti, da najame posojilo do zneska 30.000 kron, ki ga sme vknjižiti na stavbišče in stavbo.

Odbor je šel takoj na delo. Načrt je naredil odbornik, sedanji univerz. profesor Jaroslav Foerster, pri katerem je upošteval vse Aljaževe nasvete, ker ga je poznal kot strokovnjaka v planinskih stavbah. Sprva je hotel graditi dom iz masivnih macesnovih hlodov. Ko mu je pa Aljaž predlagal, naj se vsak hlod razpolovi, češ, da bodo stene kljub temu še vedno dosti debele, je takoj v njegovem smislu spremenil načrt. Delo je vodil večinoma Aljaž, ki je skrbel tudi za delavce in material. Pri tem je močno varčeval, da bi SPD preveč ne »bolelo«.

Aljažev dom je bil odprt 7. avgusta leta 1904. (Pl. V. 1904, 135.) Ko sem prišel prejšnje popoldne v Vrata in zagledal novo stavbo, sem se spomnil Horacevega izreka: »Parium montes, nascetur ridiculus mus«.¹ Pred menoj je stala lična pritlična stavba. Na občnem zboru zahtevano prvo nadstropje je zlezlo v podstrešje. Seveda ni bil to od Aljaža zamišljeni Grand-Hotel, marveč nekako tretji koren iz njega. In vendar, ta »koren« je bil meni zelo všeč. Nisem namreč prijatelj hotelov, ki se kakor na primer v Švici šopirijo na najlepših mestih v gorah. Ko sem si še ogledal notranjščino, sem se čudil, kako je mogel profesor Foerster spraviti toliko prostorov pod streho.

Razume se seveda samo ob sebi, da je bil dom že priključen k Aljaževemu vodovodu.

Zvečer se nas je zbralo prav lepo število pod gostoljubno streho novega planinskega zavetišča. V nedeljo so pa prihajali vse dopoldne udeleženci v večjih in manjših skupinah, večinoma lačni in žejni. Vsi so bili takoj postreženi.

Ko sem omenil kak teden poprej Aljažu, da namerava odbor naročiti za otvoritev 4 sodčke piva, je malo manjkalo, da me ni nagnal s tepcem.

»Kaj 4 sodčke piva? Ali nimate nič pameti v Ljubljani? Ne 4, ampak 24 jih morate naročiti. Če bo kaj ostalo, bom jaz vse sam popil in plačal.«

Aljaž je imel prav. Ostalo je komaj kakih 5 litrov v 24. sodčku. Popil ga pa ni on, marveč smo ga prepustili Požgancu in njegovim pomagačem, ki so ostali še čez noč v Vratih.

6. Aljaž na robu groba

Tisto leto po otvoritvi Aljaževega doma bi bila Aljaža kmalu pobrala smrt, ko bi ga ne bil rešil Šlajmer.

Nekega dne dobim sporočilo iz Leonišča, naj pridem obiskat — Aljaža. »Kaj pa ti je?« ga vprašam po pozdravu.

»Žolčne kamne imam. Šlajmer mi je rekel, naj se dam operirati, pa se ne dam. Če že umrjem, umrjem rajši cel kakor razparan.«

»Če umrješ po operaciji, umrješ zašit, ne pa razparan.«

»No pa zašit! Pa tudi zašit nočem ležati v grobu.«

¹ »Gore porajajo, rodi se smešna miš«.

Nekaj dni pozneje me ustavi Šlajmer, ko je šel iz Leonišča, kjer je bil takrat hišni zdravnik: »Prigovarjajte še vi Aljažu, da se bo dal operirati! Morda bo vas ubogal, mene noče.«

»Kaj pa, če se ne da operirati?«

»Potem bo skoraj gotovo umrl. Bojim se, da niso le žolčni kamni, marveč še kaj hujšega.«

Takoj naslednji dan, bil je četrtek, grem nad Aljaža: »Jaka, včeraj sem srečal dr. Šlajmerja, pa mi je rekel, da umrješ, če se ne daš operirati.«

»In če se dam?«

»Ozdraviš.«

»Ali mi garantiraš?«

»Da, garantiram. Poslušaj! Šlajmer nima rad, da bi mu kak bolnik umrl v Leonišču. Ako se mu zdi operacija nevarna, ga pošlje v bolnico. Če mu kdo tam umrje, se ne pozna toliko; eden več ali manj. Mene je pred tremi leti tudi operiral. Saj se spomniš, kajne?«

»Da, spomnim. Stopil si z Razorja na Jalovec, pa si počil, menda na dveh mestih.«

»In Šlajmer me je tako dobro operiral, da sem čez štirinajst dni že šel v šolo.«

No, prav, pa pojdem pod nož, če že ni drugače.«

Tisto popoldne sem šel vesel domov. Imel sem sladko zavest, da sem storil dobro delo.

V soboto ga grem zopet obiskat. Pred njegovo sobo me prestreže usmiljenka in mi pravi: »Gospoda Aljaža ni več tu. Gospod primarij ga je vzel v bolnico, da ga bo tam operiral.«

To pot pa nisem šel s sladko zavestjo domov...

V nedeljo grem v bolnico. Pot mi je bila težka. Sobo, katero so mi pokazali, imam še danes pred očmi. Ob desni strani je ležal na postelji Aljaž, v levem kotu je pa sedela njegova nečakinja Micka.

»No, kako je?« ga vprašam v zadregi, ker nisem vedel nič boljšega reči.

»Kaj vprašuješ? Saj veš, kako je. Sem že »lifran«. Saj si sam rekel, da spravi Šlajmer tiste, o katerih misli, da bodo umrli, v bolnico.«

»Saj ni res,« se oglasi Micka v kotu. »Gospod primarij so strica samo zato dali sem prepeljati, ker imajo tu boljše inštrumente.«

»Ti pa kar tiho bodi,« jo zavrne Aljaž. »Če ti govoriš o operaciji, je prav tako, kakor bi jaz govoril, kako se 'purfel' dela.«

»Pridem pa še jutri,« sem rekel, ko sem se od njega poslovil.

»Te ni treba. Jutri se bom pripravljaj na smrt.« Te besede je izgovoril nenavadno resno.

Operirali so ga v sredo. Žolčni mehur je bil ves v gnoju in dr. Šlajmer se je pozneje izrazil, da bi ga ne bil operiral, ko bi bil vedel, da je mehur v takem stanju. Operacija je trajala nad dve uri in bilo je prav malo upanja, da bo ozdravil. Na Dovjem so pričakovali njegovo smrt, pa je tisto leto niso pričakali. Aljaž je proti pričakovanju mnogih ozdravel in se vrnil na Dovje, kjer so ga nad vse slovesno sprejeli: občinski odbor, požarna bramba, v belo oblečene deklice itd.

V juliju sva ga obiskala z brezniškim župnikom Potočnikom. Zdel se mi je nekam potrt in pogrešal sem pri njem prejšnje njegove živahnosti.

»Kako bi mogel biti dobre volje,« nama je razlagal in utemeľjeval svoje dušno stanje, če imam pa odtočno cev v trebuhu kakor moje korito? Še vedno se mi zdi, da imaš ti prav, Janko, ko si rekel, da vsi tisti umrjejo, ki jih Šlajmer prestavi v bolnico. Odkrito vama povem, da sem najrajši sam. Vidva pa le še pridita! Vaju imam rad. Vama bom dal dobro vino. Če pa kdo drug pride, mu postrežem s takim »kiselbergerjem«¹, da ga ne bo nikdar več blizu.«

Ko sta pretekli dve leti, ne da bi bila smrt potrkala na vrata, ko je cevka postala nepotrebna in se mu je trebuh dobro zarasel, je postal Aljaž zopet živahen, da, še živahnejši, kakor je bil pred operacijo; najbrže od samega veselja, da jo je tako srečno izvozil.

Na Triglav ni mogel več. Zato je pa vsako jutro že navsezgodaj ob jasnem vremenu stal pri oknu in gledal skozi daljnogled, če je že kdo na vrhu. Kadar sem pri njem prenočil, me je vselej zbudil: »Janko, zaspane, pridi in poglej! Dva sta že pri stolpu, tretji pa še leze gor.« Če ni nikogar zagledal, se je hudoval, češ tako lepo vreme je, pa ni še nobenega na vrhu.

Pravega »planinskega« dela Aljaž prva leta po prestani bolezni ni imel. Zato je rad ustregel dr. Šlajmerju, ki ga je prosil, naj mu postavi blizu Aljaževega doma majhno vilo. Hitro je naredil načrt, preskrbel potrebni les, dobil delavce in v nekaj mesecih je bila dozidana lična »koča«; tudi to je priklopil na svoj vodovod.

7. Usodni plaz

Pomlad leta 1909 je bila za SPD usodna. Aljažev dom je porušil plaz. Pri sejah smo se vedno razveselili Aljaževih dopisov, ker so bili navadno s humorjem prepleteni. Njegovo pismo z dne 30. marca je pa udarilo v odbor SPD kakor strela iz jasnega.

»Aljažev dom je razdejan! Šlajmerjeva vila v Vratih stoji nepoškodovana! Strašne novice!« Z velikimi stroški povečani Triglavski dom je bil pred otvoritvijo, sedaj pa ta za odbor in sploh za vse SPD res strašna novica!

Aljaža je gotovo še huje kakor nas zadela novica o porušenju doma, katero mu je prinesel iz Vrat Franc Jakelj, posestnik na Dovjem. Čutil se je namreč nekoliko krivega te za SPD res katastrofalne nesreče, ker je prav on določil mesto, kje naj se postavi dom. Zato se je v svojem dopisu skušal opravičiti:

Stari možje, ki pomnijo 80 do 100 let nazaj, Smrlinek, Markec — pravijo, da tukaj, kjer je stal Aljažev dom, še nikdar ni šel plaz. Jože Jakelj je zatrjeval še pred 10 dnevi, da stavi vse svoje premoženje in celo življenje, da do Aljaževega doma nikdar ne pride plaz, ko sem ga spraševal, če je nevarno. On je veliko let gori ovce pasel in pravi, da so v sredi jarki in robovi, ki plazove obračajo proti Dovjemu. Pa morebiti so bili sedaj ti jarki že

¹ Kislo vino.

od snega zasuti, da je nov plaz (z dežjem namočen) kar čez šel... V drugič več.

Ne obupajmo, jaz Vam hočem pomagati z vso močjo. Te točke v Vratih ne smemo pustiti.

Z žalostnim, ginjenim srcem Vas vse pozdravljam
udani

J. Aljaž, s. r.

Sprva smo imeli v odboru še nekaj upanja, da dom ni popolnoma uničen. Ko je pa sneg skopnel, se je pokazalo, da je od tako lične stavbe ostala porabna samo še klet. Pa smo Aljaža ubogali in nismo obupali. Brez odlašanja smo začeli nabiralno akcijo in prvi, ki se je oglasil z večjim darom, je bil Aljaž, ki je poslal 500 kron.

Čeprav je imel naš odbornik inženir Skaberne veliko opraviti s Triglavskim domom, je kljub temu hitro izgotovil načrte in kmalu je začel rasti na nekoliko vzvišeni planoti novi Aljažev dom, ki še danes kljubuje vsem plazovom, ki drve spomladi od obeh strani v dolino, pa tudi tistim, katere sta prožili obe vojni.

Aljaž bi bil srčno rad pomagal pri nadzorovanju obeh zgradb inženirju Skabernetu, ki je moral prevzeti poleg Triglavskega še Aljažev dom, pa ni mogel. Po bolezni mu je bil Triglav, oziroma Kredarica, nepristopna, pa tudi Vrata zelo utrudljiva. Zato je prevzel samo nabavo materiala, posredovanje z delavci in obrtniki ter tedenska izplačila.

Triglavski dom je bil odprt 8. septembra 1909 brez — Aljaža, ki je spremljal slovesnost v duhu na Dovjem. Ko sem se vrnil od otvoritve, sem mu moral vse natanko poročati. Silno rad bi bil videl, kaj je »zraslo« iz »njegove« Triglavske koče, pa se je moral zadovoljiti s sliko.

Takoj naslednje leto se je 17. julija 1910 vršila otvoritev novega Aljaževega doma ob obilni udeležbi planincev, ne le članov Osrednjega društva SPD, marveč tudi njegovih podružnic. Zastopani so bili tudi hrvaški in češki planinci. Potem ko je Aljaž blagoslovil dom, ga je izročil društveni načelnik dr. Tominšek prometu. V otvoritvenem govoru se je med drugim zahvalil vsem, ki so SPD podprli, da mu je bilo mogoče v tako kratkem času zgraditi novi dom, »ki bo vedno ponosen spomenik vztrajnega delovanja SPD in sploh živavosti slovenskega naroda.« Končal je svoj govor s predlogom, »da naj se ta nova krasna postojanka v čast g. župniku Aljažu, ki je prvi pospeševatelj slovenskega planinstva v tem pogorju, imenuje Aljažev dom.« Vsi navzoči so z burnim pritrdjevanjem pokazali, da jim je govoril iz srca.

Aljaž je ginjen sprejel vseobče pozdravljanje. Nato je na njegov predlog vsa množica zapela: Lepa naša domovina, da je kar odmevalo od sten bližnjih gorskih velikanov.

Med ostalimi govorniki naj omenjam posebej profesorja P a s a r i č a, ki je prinesel kot zastopnik Hrvatskega Planinarskega Društva pozdrave hrvaških planincev. Pozdravil je tudi Aljaža kot starosto slovenskih turistov in vzor slovenskega duhovnika.

Zadnja planinska postojanka, ki jo je Aljaž blagoslovil, je bil Dom dr. Tičarja na Vršiču. Slovesna otvoritev je bila

4. avgusta 1912. Že pred več leti je bil Aljaž v dogovoru za svet, na katerem stoji danes Erjavčeva koča, pa je nekdo njegovo namero izdal Nemcem, ki so ga prehiteli in postavili Vossovo kočo (l. 1901), kar ga je precej jezilo. V Domu dr. Tičarja je našel nekako zadoščenje, še večje pa, ko je po prvi svetovni vojni prišla »furtimaško« postavljena nemška koča v slovensko last.

Dve leti po tisti lepi slovesnosti na Vršiču je izbruhnila vojna. Delovanje SPD se je ustavilo za 4 leta, Aljaž se je po dolgem molku oglasil šele čez 8 let s svojimi Planinskimi spomini v Planinskem Vestniku l. 1922, katere je nadaljeval in končal v naslednjem letniku s tem, da jim je pridal še kratek oris svojega življenja.

Lepše tega poglavja ne morem končati, kakor da priobčim odlomek iz Predpomnje, ki jo je napisal dr. Josip Tominšek Planinskim spominom. (Pl. V. 1922.)

»Jakob Aljaž je z neverjetno telesno in duševno čilostjo, s čudovito preudarnostjo in spretnostjo na poljih in pri nalogah, za koje je sicer treba strokovnaških študij in izkušenj, kot samouk in bister opazovalec vedno pogodivši pravo, deloval neumorno in z velikimi žrtvami za odkritje in pristop najlepšega, najvišjega slovenskega pogorja, očaka Triglava in njegove okolice; stal je od početka na idealnem narodnem stališču in se je zato z vso vnemo oklenil našega Planinskega društva, da je zmagovito tekmovalo z nasprotniki in moglo razviti delovanje, kojega uspehi se morejo meriti z onimi v najkulturnejših državah. Brez župnika Aljaža bi ti uspehi ali sploh ne, vsekako pa v sedanjem obsegu ne bili doseženi.«

Kdor pozna »Aljaževo dobo« slovenskega planinstva, bo gotovo rad pritrdil tem jasnim besedam, ki so prišle izpod peresa urednika Planinskega Vestnika, ki je to dobo preživljal in jo zato vsestransko dobro pozna.

Peto poglavje

Nekaj drobnih iz Aljaževega življenja.

1. Aljaž in plezalci

Aljažu ni bilo všeč, da so mladi planinci plezali čez triglavsko steno. »Toliko potov sem jim naredil na Triglav,« mi je potožil pri neki priliki, »pa plezajo čez severno steno in se pobijajo. Najrajši bi jo kupil in prepovedal vsako plezanje po nji.« Frischauf mu je nekoč svetoval, naj dá zabiti v steno nekaj klinov, pa bi jih več ne mikalo. Mislim, da bi nekaj klinov dosti ne pomagalo, ker je v steni preveč prostora. Pri neki drugi priliki mi je rekel Aljaž, pa z resnim obrazom: »Veš, kaj bom naredil, da bom tiste, ki hočejo plezati čez steno, prestrašil? Pri vstopu bom namestil tablo z napisom: Kogar mika, da bi plezal čez steno, naj prej naroči pogreb na Dovjem.« Pa se je le šalil.

Triglavske žrtve je pokopaval z žalostjo v srcu. Smilili so se mu ti mladi, pogumni in podjetni fantje, ki so pustili svoje mlado življenje v steni. Smilili so se mu pa tudi njihovi svojci, ki so jih videli vesele iti od doma, pa so jih našli na — pokopališču.

Lassa in Plaichingerja¹ je Aljaž svaril, naj ne hodita v steno. Lass mu je dal besedo, da bo to zadnja njegova tura, kakor je obljubil tudi sestri, ko se je na Dunaju od nje poslovil. Držal je besedo in tudi obljubo spolnil. Po večdnem iskanju so ga pripeljali na dovško pokopališče.

Aljaž plezalec, ki so silili v steno, ni razumel in jih s svojega stališča tudi ni mogel razumeti. Sam je hodil zato v gore, da je užival njihovo lepoto. Da si kdo skuša priboriti dostop na goro, na katero ne vodi še nobena steza, to je razumel. Saj tudi njegova prva tura na Triglav ni bila — promenada. Da pa kdo pleza na Triglav čez severno steno, čeprav pride lahko nanj po zavarovanem potu, tega pa ni razumel in zato takega plezanja ni odobral.

2. Aljaž častni član Erzgebirgs-Vereina

V juliju leta 1895 se je ponesrečil nasnežišču pod Vernerjem profesor Schmidt iz Homotova na Češkem. Aljaž mu je priredil lep pogreb. Na grobu mu je pel nalašč za to sestavljeni kvartet: Aljaž, Hubad, Razingier in domačin Mrak. Ponesrečenčev brat, ki se je udeležil pogreba, je pisal o njem v *Erzgebirgs-Zeitung*: »Ginljiv in časten prizor! Bili smo na pokopališču na Dovjem, v obličju visokega Triglava, lepo slovensko petje izvežbanega kvarteta v častni spomin mojemu ljubemu bratu, velika množica ljudi, ki je kazala srčno sočutje ob tej žalostni smrti — vse je bilo pretresljivo in mi neizbrisljivo ostane v spominu!«

Pozneje je Aljaža obiskal predsednik Erzgebirgs-Vereina. Naznanil mu je, da so ga izvolili za častnega člana tega društva, in ga povabil na odkritje spomenika, ki so ga postavili pokojnemu Schmidt.

Aljaž se je rad odzval temu prijaznemu in častnemu vabilu. Potovanje je potem popisal v Pl. V. 1896 pod naslovom »V Prago, Homotov, Berlin in Dunaj«. V Pragi je obiskal dr. Chodounskega, da mu je tako vrnil njegove obiske na Dovjem. Bil je nad vse prijazen sprejet. Chodounskega otroci so njemu na čast zapeli Triglav, moj dom, doktor mu je pa pokazal skozi stereoskop Dovje, župnišče, Mojstrano in več prizorov s Triglava, da se je čutil, kakor bi bil doma.

Ko se je peljal v Homotov, je izstopil na postajališču blizu mesta, medtem ko ga je pričakovala večja družba na nekoliko oddaljenem glavnem kolodvoru. Slučaj je hotel, da so se potem našli v gostilni. Sprejem je bil tu še pristrčnejši, ker so ga lahko sproti — zalivali.

Drugi dan je šel ves Erzgebirgs-Verein (po Aljaževem 2000 do 3000) poldrugo uro daleč iz mesta v dolino, kamor je Schmidt najraje zahajal. Na tem idiličnem kraju so mu postavili lep spo-

¹ Lass Viljem se je smrtno ponesrečil (Pl. V. 1909, 175).

menik. V nagovoru je predsednik posebno toplo pozdravil Aljaža, kateremu je izročil v varstvo pokojnikov grob. Zvečer so se sešli v Homotovu pri slovesnem banketu, na katerem so svojemu gostu skazovali toliko časti, da mu je bilo skoraj nerodno.

3. Dve Aljaževi neizpolnjeni želji

Aljaž ni pozabil na cesto v Vrata, za katero se je toliko trudil, pa brez uspeha. Vse, kar je mogel v tem oziru narediti, je bilo, da je s Požgancem preložil pot pri Turkovi bajti na levi breg Bistrice, jo ob vodi zavaroval s škarpno in jo dalje izpeljal do Aljaževega doma. Upanja na cesto pa še vedno ni izgubil. To nam kaže poziv, s katerim se je obrnil v svojih Planinskih spominih (Pl. V. 1922, 165) na javnost:

Višji faktorji v Sloveniji in Jugoslaviji, na noge! Poglejte v Švico, kaj se da napraviti z umom in podjetnostjo v povzdigo tujskega prometa! Pomislite: leta 1921 je bilo vrh Triglava 1500 obiskovalcev, leta 1922 pa 3000, pred 60 leti je bil eden ali dva, ki sta o svojem junaštvu pripovedovala celemu svetu. Ogledal sem švicarske naprave in trdim, da bi Švicarji električno železnico v Vrata speljali, gonilno silo bi vzeli v Bistrici, Savi ali Završnici! — Podjetniki, kapitalisti, inženirji, kaj pravite in kaj boste storili?

Toda višji faktorji se niso ganili. Mislim, da tudi Aljaž ni dosti na to računal, da bi se zganili.

Bilo je kmalu potem, ko smo prišli v Jugoslavijo oziroma v SHS, ko je Aljažu nenadoma zasijal žarek upanja, da se bo morda res še vozil po cesti v svoja ljuba Vrata.

Ko sem nekega dopoldneva čakal na Jesenicah na postaji, da bi se potegnil z vlakom na Dovje, zagledam Aljaža, on pa mene. »Servus, Janko,« me pozdravi, »kam pa ti?«

»K tebi. Odkod si se pa vzel?«

»Pripeljal sem se z Bleda. Včeraj smo imeli tam velik shod društva za »premetavanje« tujcev... (Tujsko-prometno društvo), pa sem zvedel za zelo važno novico. Tebi jo povem; pa je to zelo zaupna zadeva. Včeraj mi jo je pri banketu minister Hribar, ali kaj je že, zaupno povedal, da namerava kralj priti v Vrata in bo najbrž tudi mene obiskal. Toda veš, to je strogo zaupno in ne smeš nikomur povedati.«

Ko stopiva na vlak, zagledava Lavtižarja, kateremu je takoj povedal »strogo zaupno novico«, pa tako glasno, da so jo lahko vsi slišali, ki so se z nami vozili.

Na Dovjem nama prideta nasproti dva orožnika. Aljaž ju koj ustavi in jima pove »važno novico, ki je pa strogo zaupna.« Zdjaj se pa nisem mogel več zdržati: »Pa Jaka, če boš svojo novico tako zaupno pripovedoval, jo bodo kmalu vsi vedeli.«

»Saj to ravno hočem,« se zasmije Aljaž. »Zapomni si, če bi kdaj rad imel, da bi se kaka novica zvedela, povej jo vsakemu prav zaupno, pa jo bodo kmalu vrabci na strehah čivkali.«

Aljaž si je od kraljevega obiska v Vratih veliko obetal. »Če pride kralj v Vrata,« mi je razlagal potem na vrtu, »mu bodo gotovo všeč, ker kaj takega še nikdar in nikjer ni videl. Slišal

sem, da hodi rad na lov. Kje pa dobi lepši lov na gamse kakor v Vratih. Za Cmirom, pod Rogljico in povsod okrog po roboh jih kar mrgoli. Če bo imel v Vratih lov, si bo gotovo kje blizu Aljaževega doma postavil lovsko hišo, potem je pa cesta samo še vprašanje časa. Boš videl, Janko, da se bova še skupaj v Vrata vozila.«

Aljaž je pa zastonj upal. Kralj je hodil na gamse v Krmo in tako ni bilo zopet iz ceste nič. Sploh pa mislim, da je moral Aljaž kdaj Hribarja potegniti, ki je porabil prvo priliko, da mu je vrnil z obrestmi vred.

Druga želja, ki se mu tudi ni izpolnila, je bila kapela v Vratih. Zgraditi jo je nameraval v bližini Aljaževega doma v obliki rimskega panteona. Stavba naj bi bila okrogla s kupolo. Imel je že vse lepo napeljano: cementarna je obljubila ves cement brezplačno, kmetje bi mu bili pripeljali v Vrata ves material zastonj, bil je tudi z zidarskim mojstrom v dogovoru in mu je dal na račun 15 goldinarjev, pa je prišla najprej bolezen, nato pa vojna in njegov panteon je doletela ista usoda kakor cesto v Vrata in Grand-Hotel.

4. Aljaž glasbenik

Aljaž kot glasbenik bi zaslužil tako veliko poglavje, kakor ga je dobil triglavski župnik. Toda namen te knjižice je, pokazati Aljaža kot planinca. Tudi bi moral njegovo delovanje na glasbenem torišču oceniti strokovnjak, kar jaz nisem. Zdi se mi pa, da bi njegovemu življenjepisju nekaj manjkalo, če bi se ga kot glasbenika popolnoma ognil. Aljaž je imel velik talent in veliko veselja za glasbo. Za prvi denar, ki si ga je bil v Tržiču prihranil, je kupil klavir. Učil se ga je tako pridno, da je včasih pri njem zaspal. V takem primeru se je umil in potem zopet naprej igral. Ves prosti čas je večinoma porabil za resen glasbeni študij.

Zanimivo je, da ga je nagnilo h komponiranju njegovo prijateljstvo z Gregorčičem. Kar je svetnih pesmi, jih je večinoma zložil na njegove besede. Zlagal je pa večinoma na prostem, na vrtu, med potjo ali na sprehodu. Tako je zložil Triglav moj dom kar na cesti. Na nebu zvezde sevajo na vrtu, ko je prišel iz Vrat. Izdal je devet zvezkov moških in mešanih zborov. V izbiri pesmi, katere je uglasbil, se nam kažeta dve vodilni ideji: ljubezen do planin in do slovenskega naroda.

Najznamenitejše njegovo delo pa je Pesmarica v dveh delih, ki jo je založila Mohorjeva družba leta 1896. Z njo je dal podlago vsemu ljudskemu pevskozborovskemu razmahu, katerega posledica je bila ustanovitev pevskih zvez. Saj prej zborov, ki bi se ukvarjali s slovensko pesmijo, skoraj ni bilo. Kar jih je pa bilo, so bili večinoma čitalniški zbori meščanskega izobraženstva ali polizobraženstva. Pa tudi ti zbori so nastopali le z nekaj pesmimi pri kakih veselicah.

Z Aljaževo pesmarico je pa nastal preobrat. Ljudstvo se je je z veseljem oklenilo in pelo. Pevski zbori so rastli ko gobe po dežju. Njih vsakdanji kruh je pa bila Aljaževa Pesmarica.

Zavoljo njegovih velikih zaslug v glasbi ga je imenovala Glasbena Matica za častnega člana. Isto je storilo pozneje Pevsko društvo Ljubljana.

Svoje pevske spomine je pisal v Pevca.

Aljaž je bil glasbenik-samouk. Sam pravi, da se kontrapunkta, ki je menda zelo potreben pri komponiranju, ni učil. Toda kljub temu je ljudstvo njegove pesmi rado pelo in jih še danes poje. Prišle so skladatelju iz srca, zato sežejo v srce.

5. Aljaž dovški župnik

Ko sem nekaj let po Aljaževi smrti prišel na Dovje, me je vrh klanca nekoliko pred cerkvijo ustavila močna, ženska: »Ali greste gospoda Pečariča obiskat?«

»Da,« ji odgovorim. S srpom v roki se mi je zdela nekam bojevita.

»Sedaj imamo vsaj župnika, ki se meni za cerkev. Aljaž pa ni drugega videl kakor tisti svoj Triglav,« Tako je rekla s trdimi besedami in odšla krepkih korakov po klancu navzdol. Besede so ji prišle iz sovražnega srca; bile so hude in krivične, zelo krivične.

Aljaža sem poznal kot navdušenega planinca, pa tudi kot vestnega duhovnika, ki je bil vnet za lepoto hiše božje. Ko je prišel na Dovje, je začel najprej potrebna dela pri cerkvi. Napravil je lursko kapelo in nova slikana okna. Ker je bila cerkev vlažna, jo poskrbel za dobro drenažo in jo je tako osušil. Sestavil je dober cerkveni zbor in ga sam vadil. Pri drugem opraviilu ob nedeljah in praznikih je sam orglal in vodil petje.

Aljaž je pomagal svojim župljanom tudi v svetnih zadevah, kjer je le mogel. Tako je na primer 134 upravičencem na Dovjem s pomočjo deželnega odbora pridobil velikanske parcele gozda, ki so bile prej v zemljiški knjigi napačno drugam vpisane.

Na lastne stroške jim je postavil Ljudski dom, v katerem so se vršila predavanja, igre, pa tudi pevske koncerti, katere je vodil sam. Tako bi lahko rekel kakor apostol Pavel, da je bil vsem vse.

6. Odlikovanje in jubileji

Aljaž je vedno delal nesebično in ni iskal ne hvale ne časti. Kljub temu se ni mogel izogniti odlikovanjem. Škof Jeglič ga je imenoval za duhovnega svetnika zavoljo zaslug, ki si jih je bil pridobil za cerkveno glasbo. Še v Avstriji je dobil zlati zaslužni križec s krono za civilne zasluge, potem svetinjo za 40-letno službovanje in križec, ker je v občno zadovoljnost vodil med vojno aprovizacijo. V Jugoslaviji je bil pa odlikovan z redom sv. Save tretje in četrte stopnje zaradi pospeševanja tujskega prometa.

Ko se človek začne starati, se začno zanj tudi razni jubileji. Prvi tak Aljažev jubilej je bila petdesetletnica mašništva. Obhajal jo je leta 1921 na dan svojega godu (25. julija). Prav takrat je obhajal tudi 25-letnico Triglavske koče in kapelice. Od vseh krajev so prišli znanci in prijatelji slavit

zlatomašnika. Tudi Osrednji odbor SPD je poslal čestitke po svojem odposlancu. Za Dovje je bil seveda ta dan velik praznik. Planinski Vestnik se ga je spomnil z notico, ki je izzvenela takole: »Dokler bo Slovenec hodil po Triglavu, tako dolgo bo živelo ime našega častnega člana Aljaža. Zato kličemo našemu triglavskemu župniku ob njegovi zlati maši in 67-letnici njegovega življenja: »Še na mnoga, čila, vesela in zdrava leta!«

Osem desetletnega Aljaža so najbolj slavili v Mariboru. Priredili so mu častni večer. Vse ga je hotelo videti in slišati. Razkazali so mu mesto z okolico in njegove znamenitosti. Gimnazijci so mu priredili koncert, peljali so ga tudi na Falo. Bil je sploh ves čas svojega bivanja v Mariboru prva oseba, okrog katere se je vse sukalo. (Pl. V. 1926, 93.)

Na osem Aljaževih križev se je spomnila tudi oblast. Zato so imeli 7. marca 1926 v Ljudskem domu na Dovjem lepo slovesnost. Radovljiški glavar dr. Vodopivec je izročil Aljažu red sv. Save tretje stopnje. Dvorano so do zadnjega kotička napolnili njegovi župljani, prijatelji in znanci.

Šesto poglavje

Aljaževa »zadnja tura«

Med vojno se je Aljažovo delo drugam usmerilo. Zaupali so mu aprovizacijo in skrb za begunce. Oboje je vestno opravljal in bil zato tudi, kakor sem že omenil, odlikovan.

V Beljaku so bili pa drugačnega mnenja. Sodili so, da je Aljaž goden za — internacijo. Če le nista imeli obe sekciji Alpenvereina, beljaška in kranjska, svojih prstov vmes! Bilo je nekako v sredi vojne, ko je prišlo v Radovljico nekaj častnikov z listo p. v. (politisch verdächtig) politično osumljenih oseb, med katerimi je bil tudi Aljaž. Od glavarja Župneka so zahtevali, naj potrdi njihovo internacijo.

Glavar se je sprva temu ustavljal, ko so pa le silili vanj, je prišel na prav srečno misel, ki se je dobro obnesla. Povabil jih je v gostilno k Bastelnu, kjer so se ravno mudili češki godci. Tam so pili in plesali do zgodnjega jutra. Zaužita pijača, zlasti pa jutranji maček je tako vplival nanje, da so pozabili, čemu so sploh prišli v Radovljico, in se vrnili z nepotrjeno listo v Beljak. Tako so bili vsi s p. v. zaznamenovani rešeni internacije.

Med vojno je Aljaž pokopaval namesto triglavskih vojne žrtve. Ko je na Dunaju v bolnišnici umrl neki vojak z Dovjega, je šel Aljaž ponj, ga pripeljal na Dovje in pokopal. Imel je tudi lep nagrobni govor vpričo glavarja in vojaštva. S tem je seveda svoj p. v. temeljito izpral ne samo pri civilni oblasti, marveč tudi pri vojaški.

Takoj v začetku vojne je bil obtožen veleizdaje in ustreljen Brence, krčmar na Dovjem. Aljaž, kot priča zaslišan, ga je hotel izrezati, pa so sodniki verjeli tistim, ki so ga noter tlačili.

Po vojni je Aljaž veliko pripomogel, da se je obnovil proces, v katerem je bil Brence za nedolžnega spoznan. V Ljubljani so mu potem priredili slovesen pogreb z godbo, na Dovjem mu je pa govoril na grobu Aljaž.

Na stara leta je triglavski župnik zopet prijel za pero. Začel je pisati spomine. Planinske je priobčeval v Planinskem Vestniku, in sicer v letnikih 1922 in 1923. Tem spominom je pridal tudi Oris mojega življenja. Pevec (1923, 1924, 1925) je pa prinašal njegove Pevske spomine.

Zadnja leta je postal Aljaž zelo pozabljiv. »Naš stric,« mi je tožila pri neki priliki njegova nečakinja, »bi kar naprej okrog kolovratili, pa niso za drugim kakor za na zapeček. Vedno kaj pozabijo ali zamenjajo. Zadnjič so šli v Ljubljano v čisto novem velurnem klobuku, vrnili so se pa v starem oguljenem in pomčkanem. Če bi vsaj slabo z dobrim zamenjali, tako pa...«

Menda si je Aljaž te besede k srcu vzel, da je potem kmalu res slabo z dobrim zamenjal. V Ljubljano je šel v stari ponošeni zimski suknji, pa je malo manjkalo, da se ni vrnil v novi.

Sešla sva se v unionski kavarni. Popoldne sem ga pa spremljal po trgovinah, kjer je nakupoval razne stvari. Slednjič je še v lekarni na Mestnem trgu kupil neke vrste milo. Ko sva se vračala čez trg, je privlekel iz levega žepa suknje električno svetilko, iz desnega pa rokavice, samo tuje blago. Tudi suknja ni bila njegova. Vzkliknil je:

»Moj Bog, Janko, kje sem jo pa zamenjal?« Bil je ves prestrašen.

»Najbrž v kavarni.«

»Kaj pa sedaj?«

»Nič. Nazaj jo neseva.«

Ko zavijeva v Stritarjevo ulico, se začne sam nase jeziti. »Dedec stari! Kaj le kolovratiš okrog, ko nisi za nikamor več. Micka je prav povedala, ko je rekla, da sem samo še za na zapeček. Kaj mišliš. Janko, ali bova dobila mojo suknjo nazaj?«

»Si lahko brez skrbi, ker si dobro zamenjal. Ta suknja je videti še čisto nova, tvoja je pa že precej oguljena.«

Ko prideva v kavarno, nama že prihiti plačilni s suknjo naproti. Ko je Aljažu tujo slačil, njegovo pa oblačil, je pripovedoval, kako se je lastnik suknje ustrašil, ko je videl, da mu jo je nekdo odnesel. Pa se je kmalu pomiril, ko je izvedel, da jo je najbrž zamenjal neki župnik, pa jo bo gotovo nazaj prinesel, ko bo zapazil, da ni njegova.

To je bilo zadnjikrat, da sem se sešel z Aljažem v Ljubljani. Na Dovjem sem ga pa še večkrat obiskal.

Ko sem se v poletju leta 1926 nekaj tednov po njegovem godu na poti s Triglava kakor navadno pri njem oglasil, je sedel na zofi v sobi, v kateri je bil daljnogled namerjen na stolp, in vrtil palca. Zdel se mi je nekoliko melanholičen.

»Veš, Janko,« mi je rekel, »jaz sem takole sklenil, da bom prihodnjo zimo 'škripnil' (umrl). Nimam več pravega veselja do življenja. Zanimam se še edino le za Planinsko društvo in za Glasbeno Matico.«

Pa ni umrl tisto zimo. Vzela ga je šele pomlad...

Bilo je v soboto pred tiho nedeljo, leta 1927, ko sem dobil od Aljaža pismo, v katerem me je prosil, da bi prišel na cvetni teden pomagat njegovemu kaplanu pri spovedovanju, ker si je sam zlomil nogo. V ponedeljek sem bil že na Dovjem. Oglasil sem se najprej pri Micki, da bi zvedel, kako se je zgodila nesreča.

»Stric so šli na vse zgodaj zjutraj v cerkev. Bili so v galošah. Cesta je bila pomrznjena, pa so padli in si zlomili nogo v kolku. Ne vem, kaj bo z njimi, ko nič ne morejo jesti.«

Nato grem k bolniku. Ko sva si segla v roke, mi je rekel Aljaž napol s smehom: »Vidiš, Janko, sedaj bom pa res škripnil. Ne verjamem, da bi jo srečno izvozil.«

»Saj bi bil že pozimi moral škripniti, ko si tako sklenil.«

»Seveda sem sklenil, pa bi vendar rad še nekaj let živel.«

»Zakaj pa ne greš v bolnico?«

»V bolnico? Čemu? Ako se misli noga zaceliti, se bo prav tako zacelila, če doma ležim. Toda stare kosti se nerade celijo. Če pa umrjem, umrjem rajši v svoji postelji kakor v tuji. Tudi ne maram, da bi me po smrti okrog prevažali.«

Na cvetno soboto se je Aljaž počutil izredno dobro. »Morda jo pa le izvozim,« mi je rekel, ko sem prišel iz cerkve k njemu. Noga ne bo najbrže nikdar več dobra, pa bom že s tem zadovoljen, če bom po berglah krevsal, magari samo po sobi. Ali veš, zakaj bi rad še nekaj časa živel? Da bi dočakal blagoslovitev kapele v Vratih. Ako bi ne bilo svetovne vojne, bi gotovo že stala. In sedaj smo na najboljšem potu, da jo zgradimo. Denarja smo že toliko nabrali, da bi lahko vsaj prihodnje leto začeli z zidanjem, pa grem in si ti nogo zlomim. Morda jo bom pa res še dočakal. Potem pa rad umrjem; pa ne bom imel tudi nič proti temu, če mi Bog še nekaj let navrže. Danes se čutim kar nekam poživljeneja. Če bi me noga ubogala, bi kar vstal.«

Popoldne sem prišel k njemu še po slovo. Pogovarjala sva se tudi o potovanju po Italiji, katero sem nameraval nastopiti takoj v ponedeljek. V načrtu sem imel seveda tudi Vezuv (1303 m) in Etno (3274 m). Naročil mi je, da moram takoj po vrnitvi priti na Dovje, da mu bom pripovedoval, kaj sem na poti videl in doživel. Stal sem že med vrati, ko me je še enkrat opomnil: »Janko, pridi takoj povedat, kako je bilo na Etni!«

Prišel sem mu povedat, pa...

Kmalu po veliki noči se je Aljažu zelo poslabšalo. Bolečine v nogi so sicer precej ponehale, prišle so pa razne komplikacije. Želodec mu je sploh odpovedal in hraniti so ga morali umetno. Vse bolečine je vdano prenašal in ni nikdar izgubil potrpljenja.

Obiske je prav rad sprejemal. Ko mu je Lavtižar prigovarjal, naj vzame trpljenje za pokoro in naj se vda v božjo voljo, če bo treba umreti, mu je rekel: »Saj vse to delam, kar praviš; le tega ne vem, če Bog sprejme pokoro, ki je prisiljena. Na smrt sem pripravljen. Če je božja volja, da umrjem, bom rad umrl. Povem ti pa odkrito, da bi še rajši živel.«

Aljaža je vse življenje spremljal humor in ga tudi v zadnjih dneh ni zapustil.

Na smrt se je pripravljaval s čudovitim mirom. Ko je bil na »zadnji svoji turi« že blizu cilja, je pisal (1. maja) Pl. Vestniku:

»Poslavljam se od tega sveta. Srečnega se čutim, da bo moje truplo počivalo med planinskimi tovariši in v zemlji, ki sem jo tako ljubil. Poslavljam se pa tudi od vseh planincev in čitateljev Pl. Vestnika ter želim, da bi se planinstvo pri nas vedno bolj razširjalo.« (Pl. V. 1927, 121.)

Za pogreb in pokop je vse natančno določil, kje naj ga polože na mrtvaški oder in kje naj ga pokopljejo. Pri pogrebu duhovnika je na deželi navada, da imajo njegovi tovariši po pogrebem opravilu skupen obed. Tudi na to ni Aljaž pozabil. »Micka,« je naročal svoji nečakinji, »pri obedu ne bodo samo duhovniki, ampak tudi gospodje iz Ljubljane, od Planinskega društva in Glasbene Matice. Glej, da jim boš lepo postregla!«

V torek 3. maja je zopet dobival v presledkih hude napade, ki so po polnoči nekoliko popustili. Umrl je v sredo ob 2. zjutraj. Njegovo srce, ki je bilo tako vneto za vse lepo in dobro, je nehalo biti...

Isto jutro sem jaz čakal na Etni sončnega vzhoda. In ko je zažarela goreča sončna obla na obzorju in je vrgel ognjenik na Kalabrijo senco, v kateri sem videl svojo lastno glorio, takrat sem želel imeti Aljaža poleg sebe, da bi videl to krasoto, o kateri je hotel vsaj slišati...

Morda je bila misel na Aljaža, da me je isti dan prijel domotožje. Imel sem v načrtu še Sirakuzo, pa sem jo črtal. Obrnil sem se proti severu. V Rimu sem se prvotno nameraval zadržati kak dan, pa sem ga zapustil že čez nekaj ur. Tako sem bil že v soboto zjutraj v Ljubljani. Doma sem izvedel, da me je iskal dr. Tominšek in naročil za primer, če pridem še o pravem času, naj grem na Dovje in govorim Aljažu na grobu.

Prva moja pot po vrnitvi je bila res pot na Dovje, kjer sem svojemu dolgoletnemu prijatelju, kakor sem mu bil pri slovesu obljubil, povedal, kako je bilo na Etni...

Dovje ne bo nikdar več videlo pogreba, kakor je bil 7. maja 1927 dopoldne. Vsi, ki smo od blizu in od daleč prišli, da bi skazali triglavskemu župniku zadnjo čast, smo se zavedali, da polagamo v grob idealnega Slovenca, navdušenega planinca in mehkočutnega pevca.

Po smrti

Devetdesetletnico rojstva pokojnega Aljaža je Glasbena Matica v Ljubljani proslavila s tem, da je svojemu častnemu članu postavila spominsko ploščo na Šmarni gori, kamor je tako rad zahajal. Pri slavnosti je sodelovalo s srcem in umom tudi SPD.

Dne 10. maja 1935 je Glasbena Matica v dvorani Filharmonije priredila Aljaževo akademijo, pri kateri so se pele tudi najpriljubnejše Aljaževe pesmi. V nedeljo 12. maja pa je bila na Šmarni gori ob navzočnosti kakih tri tisoč prijateljev petja in planinstva odkrita spominska plošča, ki je vzdana na južni strani zvonika. Plošča je delo kiparja Toneta Kralja; ulita je iz posebne zlitine in predstavlja doprsno Aljaževo podobo s cepinom v roki.

V ozadju se vidi na desni Triglav, na levi pa sede ptički na vejah. Podoba nam torej predstavlja Aljaža kot planinca in pevca.

Ploščo je odkril z globoko zajetim nagovorom sam predsednik Glasbene Matice in ljubljanski župan dr. Vladimir Ravnihar, blagoslovil jo je pa stolni dekan dr. Kimovec, ki je ondi opravil tudi službo božjo, pri kateri je pel pod osebnim vodstvom g. Poliča moški zbor Glasbene Matice.

Po blagoslovitvi je govoril predsednik SPD dr. Josip Pretnar. Živo in s srčno toploto je povedal v izklesanih besedah, kaj misli in čuti planinec ob spominu na osebnost in delo nesmrtnega planinca Jakoba Aljaža. — Šolski upravitelj Serajnik, s katerim je prišlo štirideset mož in fantov iz Dovjega in Mojstrane, je govoril v imenu župljanov. V govoru se ga je spominjal tudi tacenski župan Medved, v imenu Skale pa je govoril njen tajnik Kham. Potem ko je vodiški župnik Peter Janc ploščo prevzel v svoje varstvo, se je zahvalil za počeščenje Aljaževega spomina v imenu sorodnikov sin Aljaževe nečakinje Filip Kalan.

Trije spomeniki skrbe, da se Aljaževo ime ne bo pozabilo. Prvega si je postavil Aljaž sam na vrh Triglava. Drugega mu je postavila Glasbena Matica na Šmarni gori. Tretji stoji na njegovem grobu na dovškem pokopališču poleg zakristije, od koder se tako lepo vidi Triglavsko pogorje. Tam mirno počiva med njimi, ki jih je pokopaval skozi dolgih sedemtrideset let, med katerimi so tudi — triglavske žrtve.

Kadar pa začne sonce sipati svoje žarke na to ljubko zeleno pobočje, zablestete tudi Sardenkovi stihi, vklesani v siv kamen:

Vsako jutro v zarji novi
naši zažare vrhovi —
gledajo — kdaj prideš spet —
ki si bil jim varih svet:
naš triglavski kralj Matjaž
župnik z Dovjega — Aljaž —

Aljaževi spisi

- V Prago, Homotov, Berolin in na Dunaj, Pl. V. 1896.
Kaj bodo naši potomci s Triglavom počeli, Pl. V. 1897.
Planinski spomini, Pl. V. 1922 in 1923.
Oris mojega življenja, Pl. V. 1923.
Pastir Jože Jakelj, Pl. V. 1925.
Klinar Jože (Požganc), Pl. V. 1926.
Alojziju de Reggi, Pl. V. 1926.
Spomini na profesorja Frischaufa, Pl. V. 1925.
Pevski spomini, Pevec: 1923, 1924, 1925.
Oj z Bogom, ti planinski svet, muzikalna priloga k Pl. V. 1910.
Triglav moj dom, muzikalna priloga k Pl. V. 1896.
Devet zvezkov moških in mešanih zborov. Nekaj psalmov.
Pesmarica I. in II. del. Zal. Mohorjeva družba. 1896 in 1900.

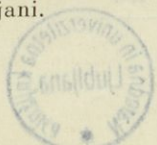
Slovstvo

- Aljaž Jakob, Planinski spomini, Pl. V. 1922 in 1923.
V Prago, Homotov, Berolin in na Dunaj, Pl. V. 1896.
Aljaž Jakob, Oris mojega življenja, Pl. V. 1923.
Aljažev dom porušen, Pl. V. 1909.
Aljažev stolp na Triglavu, Pl. V. 1895.
Otvoritev Aljaževe koče v Vratih, Pl. V. 1896.
Staničevo zavetišče na Triglavu, Pl. V. 1895.
Otvoritev Triglavske koče na Kredarici, Pl. V. 1896.
Aljaž Jakob, župnik, Pl. V. 1895.
Aljaž Jakob, častni večer, Pl. V. 1896.
Aljaž Jakob, častni član SPD, Pl. V. 1896.
Spominska knjiga v Aljaževem stolpu, Pl. V. 1895 in 1896.
Pot v Tnalu, Pl. V. 1900.
Rožmanov France, Blagoslovljenje Triglavske kapele na Kredarici, Pl. V. 1897.
Finžgar F. S., Spomini na Kredarico, Slovenec, 1897.
Otvoritev Aljaževega doma, Pl. V. 1904.
Otvoritev Triglavske koče na Kredarici, Pl. V. 1896.
Otvoritev Aljaževega doma, Pl. V. 1910.
Otvoritev dr. Tičarjevega doma, Pl. V. 1912.
Aljaž Jakob, zlatomašnik, Pl. V. 1921.
Aljaž in Mlakar v Mariboru, Pl. V. 1926.
Mlakar Janko, Iz minulih časov, Pl. V. 1933.
Dolinar, Jakob Aljaž, Pevec 1921.
Aljaž Jakob, Pevski spomini, Pevec 1923, 1924, 1925.
Dr. Josip Tominšek, † Jakob Aljaž. Zadnje poglavje iz njegovega življenja, Pl. V. 1927.
Dr. Josip Tominšek, Ob devetdesetletnici Aljaževega rojstva, Pl. V. 1935.
Mlakar Janko, Spomini in opomini, Pl. V. 1936 in 1937.
Mlakar Janko, Ob stoletnici rojstva Jakoba Aljaža, Planinski Zbornik 1945.
Die Section Krain Festschrift 1874—1901.

Beseda o avtorju

Mlakar Janko se je rodil dne 25. junija 1874 v Železnikih v Selški dolini. Ko je bil star 10 mesecev, se je njegov oče, krojaški mojster, z vso družino preselil v Ljubljano. Po dovršeni osnovni šoli na Grabnu (1885) je vstopil v takrat edino gimnazijo v Ljubljani. Po končanem zrelostnem izpitu (1893) je šel v semenišče. Bogoslovje je dovršil l. 1897.

V mašnika posvečen je bil imenovan za kaplana in kateheta v Postojni, kjer je ostal tri leta. Nato je bil nastavljen v Ljubljani kot mestni katehet in pozneje kot profesor verouka na dekliškem liceju. Poučeval je na Ledini, šentjakovski osemrazrednici, na Mladiki, Višji dekliški šoli, liceju, na mestni ženski gimnaziji, na uršulinski meščanski šoli, na uršulinski pripravnici in na uršulinski gimnaziji v Ljubljani.

Planine so ga že kot dijaka priklenile nase. Začel je s Stolom, za katerim so prišle druge gore na vrsto in takrat težka tura — Triglav. Polagoma je oblezel do malega vse bolj znane vrhove v Julijskih Alpah, Karavankah in Savinjskih planinah.

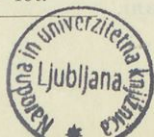
Obiskoval je tudi gorovja v zamejstvu, kjer je naredil več daljših tur, kakor na primer: Adlersruhe—Töblinger Riedl—Passo Laveda—Cortina di Ampezzo, Glocknerhaus—Pfandelscharte—Königssee—Gastein—Korntauern—Malnitz. Grossglockner—Kapruner—Thörl—Gerlospass—Gomagoi—Ortler—Sulden. Becher—Zuckerhüttl—Ramoljoch—Weisskugel—Eisseespitze—Königsspitze—Stilfserjoch. Vermuntpass—Engadin—Piz Languard—Piz Tschierva—Piz Morteratsch. Titlis—Jungfrau. Hochgall—Weisse Wand—Grossvenediger—Dreiherrenspitze. Cima Tosa—Furkapass—Eggishorn—Schwarzsee. Hochfeiler—Pfitscherjoch—Olperer—Schwarzenstein. Tura okrog Montblanca. Grossglockner—Sonnblick—Säuleck—Hochalmspitze. Wiesbachhorn—Hohe Dock—Mainzerhütte. Hochkönig—Dachstein. Gatschkopf—Vel. Krottenkopf—Hochvogel—Zugsspitze—Bettel—Wurf—Ellmauerhalt—Breithorn—Watzmann. Hoher Riffler—Kappl—Galtür—Fluchthorn—Madleinertal—Darmstädterhütte—Scheibler—Schruns—Tilisunahütte—Gauertal. Seekofel—Passo di Falzarego—Passo di Pordoi—Boe—Passo di Sella—Seiseralpe—Schlern—Rosengarten—Vigo di Sassa. Matterhorn in Monte Rosa, Montblanc. Davos—Schiahorn—Strellapass—Disentis—Panixerpass—Glarus—Ruchenglärnisch—Säntis.

Večino tur je opisal in sicer največ v Planinskem Vestniku: Na Stol, Skozi Luknjo in Trento v Bole (1896), Dvakrat čez Ture (1897), Črtice iz potovanja hudomušnega Janka (1898—99), Iz mojega nahrbtnika (1900—01), Stol v zimski obleki (1901), S cepinom in vrvjo (1902, 1905), Hribolazec po zimi, Jalovec in Razor, Mangart (1903), Skozi Engadin (1908), Po visokih Alpah in nizki Lombardiji (1908—1910), Janko kot slikarski vajenec (1910), Jungfrau in še marsikaj (1911), Iz kraljestva Velikega Venedigerja (1912), Iz Zillertalskih Alp (1913), Okrog Montblanca (1914), Mesečnik v planinah (1921), Ponesrečen izlet, Od Bogatina do Podrte gore (1923), V Visokih Turah (1924), Hochalmspitze, Wiesbachhorn (1925), Nesreče v naših planinah (1926), Planinski invalid na Prisojniku (1927), Monte Rosa in Matterhorn (1929), Hochkönig in Dachstein (1930), Spomini in opomini (1935—36), Po zaznamovanih potih (1932), Moja letošnja trenaža (1935), Montaž (1948), Ob štiridesetletnici Gorske reševalne službe (1952), Prezgodnja trenaža (1953).

V Domu in svetu je priobčil Nekaj o hribolastvu (1899), Na Triglav! (1901), Grintavec in Kočna (1903), v Mladiki Mont Blanc (1926) in v Mohorjevem koledarju Kako je Trebušnik hodil na Triglav (1907), Kako sem od Triglava vzel slovo (1953).

Večino v Planinskem Vestniku objavljenih spisov je izdalo Slovensko planinsko društvo pod naslovom Janka Mlakarja izbrani planinski spisi in sicer I. zvezek 1938, II. in III. 1939.

Mlakar je vstopil v Osrednji odbor SPD leta 1902 in je deloval v njem nepretrgoma skozi 30 let.

PLANINSKA ZALOŽBA

NASLOVNO STRAN NARISAL
VLASTO KOPAČ

IZDALA IN ZALOŽILA
PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
V 2000 IZVODIH

ZA PLANINSKO ZALOŽBO
FEDOR KOSIR

TISKARNA LJUDSKE PRAVICE V LJUBLJANI

PLANINSKA ZALOŽBA

ima v načrtu, da izda v tej seriji po določenem ali nevezanem redu (vsako leto vsaj eno ali dve) sledeče monografije o naših velikih planincih:

1. Hacquet Baltazar 1759 — 1815
(prof. Josip Wester)
2. Stanič Valentin 1774 — 1847
(dr. Arnošt Brilej)
3. Kadilnik France 1825 — 1908
4. Frischauf Johannes 1837 — 1924
5. Kocbek Fran 1863 — 1930
6. Tuma Henrik 1858 — 1935
7. Kugy Julius 1858 — 1944
8. Prva predsednika SPD:
Orožen Fran 1853 — 1912
Tominšek Fran 1868 — 1943
9. Jug Klement 1898 — 1924
10. Skupina čeških planincev
(univ. prof. dr. Vladimir Murko)
11. Naši gorski vodniki (Evgen Lovšin)
12. Debelakova — Deržaj Mira Marko
1904 — 1948
13. Oblak Jos. C. 1877 — 1951
14. Seidl Ferdinand 1856 — 1943
15. Pogačnik Jože (naš mladi planinski
organizator) 1927 — 1951

Načrt te serije še ni dokončen. Predlogi in sugestije za dopolnitev in spremembo so zaželeni.

Planinski pisatelji so vabljeni, da prevzamejo po svoji izbiri izdelavo te ali one monografije.

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

GS

421 489

201704676

COBISS ©